

Luceafărul

Inginerul Aurel Vlaicu.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ ILUSTRATĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ. APARE DE DOUĂORI PE LUNĂ.

Colaboratori: I. Adam, I. Agârbiceanu, D. Anghel, Andreiu Bârseanu, Z. Bârsan, G. Bogdan-Duică, Dr. T. Brediceanu, Ștefan Cacoveanu, Al. Cazaban, Il. Chendi, I. Ciocârlan, V. Cioflec, D. N. Ciotori, Al. Ciura, Otilia Cozmuța, Maria Cunțan, Elena Farago-Fatma, Em. Gârleanu, Ion Gorun, Constanța Hodoș, Nerva Hodoș, Șt. O. Iosif, E. Lovinescu, Dr. I. Lupaș, Dr. G. Murnu, I. Paul, H. P. Petrescu, Ecaterina Pitiș, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Simionescu-Râmniceanu, I. U. Soricu, Caton Teodorian, Gh. Tulbure.

ABONAMENT:

Austro-Ungaria:

1 an 12 cor. Ed. de lax 20 cor.
6 luni 6 " " " " 10 "

Ediția pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 8 cor.

România și în Străinătate:

1 an 16 cor. Ed. de lax 25 cor.
6 luni 8 " " " " 13 "

Ediția pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 14 Cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 15 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărci postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul“, Sibiu (Nagyszeben).

Cea mai frumoasă podoabă
pentru biserică, școală și casă

Hristos Binecuvântă

de Ed. de Gebhardt

artistic tipărită în culori, mărimea 64×80 cm C. 20.—

în ramă frumoasă de aur C. 45.— până C. 50.—

Librăria și neguțătoria cu lucruri de artă W. Krafft, Sibiu.

Aviațiunea română.

Invenția inginerului Vlaicu.

De-acuma plutim și noi! La multele cuceriri tehnice ale popoarelor înaintate am adăugat și noi, Românii, o contribuție însemnată. Văzduhul e brăzdat acum, în largurile lui, și de un aparat minunat, conceput în mintea binecuvântată a unui tânăr, coborîtor direct din pătura de jos a neamului nostru. Aurel Vlaicu, iscusitul inginer, căruia i-a fost rezervată chemarea de a ne face această deosebită distincțiune este un fiu al țaranului român de baștină. Iar acest fapt mărește valoarea succesului și adâncimea satisfacției.

Când înregistrăm această izbândă, avem tot dreptul să ne arătăm deplina mândrie, de care suntem în stare. Căci sunt, până acum, așa de rare momentele în cultura universală, în cari râvna noastră de progres reușește a se întâlni cu aceea a popoarelor streine. Și sunt așa de rare ramurile științelor, în cari să putem stă alături de neamuri cu o civilizație înafară de orice discuție. Iar când ni se întâmplă, ca energia noastră națională să se manifeste cu hotărîre și în forme superioare, trebuie stăruit asupra cazului, căci se dovedește astfel, cum, în împrejurări de desvoltare mai prielnice, neamul nostru ar ști să în-

semne mai mult în opera de cultură generală.

Vorbind despre aviațiune la noi, nu putem mai întâiu să lăsăm neamintită o primă încercare, anterioară lui Vlaicu. Românul bănățean Traian Vuia, bărbat de vreo 35 de ani astăzi, încă din prima sa tinerețe, pe timpul când și-a făcut liceul la Lugoj și facultatea de drept la Budapesta, s'a îndeletnicit în mod public cu problema aceasta, care din vremuri îndepărtate a frământat atâtea minți și a produs atâtea victime. Ajutat de frunțașii bănățeni, îndeosebi de regretatul Brediceanu și de familia Mocsonyi, Vuia și-a mutat domiciliul la Paris, unde speră să găsească mai multă înțelegere pentru principiile sale de sbor. Și aici, în condiții destul de amare și într'un timp când și aviațiunea franceză eră în fașe, colegul și prietinel nostru a muncit ani îndelungați și-a inventat motorul său, și-a întruchipat aparatul său și a realizat câteva sboruri mărunte și câteva succese de detaliu, cari au fost mai pe urmă de mare folos aviatorilor francezi, veniți cu ajutoare mari materiale, ca să ducă mai departe, să modifice sau să perfecționeze principiile date. Astăzi Vuia a fost biruit de

mulți. Văzând minunatele manevrări aeriane ale sburătorilor francezi, el se va gândi desigur cu mâhnire și cu jale, la mizeria bănească ce l-a oprit în loc și i-a nimicit visurile lui și opera începută cu atâta justă inspirație. Dar o singură mângăiere îi va rămâne și lui Vuia, — căci istoria face tuturor dreptate, — în analele aviațiunii el și-a

Doi sburători: O. Goga și Aurel Vlaicu.

înscris un nume nepieritor și poporul francez este cel dintâiu, care în presa sa tehnică îi recunoaște acest merit.

Alături de numele lui Vuia, abia mai târziu se aud pomenindu-se, în trecut și cu toată rezerva, câteva alte nume de oameni de specialitate, ingineri și ofițeri, sau membri îndrăzneți ai cluburilor sportive din București, cari s'ar îndeletnici cu invenții de aparate aviatice. Se amintește între alții de d-l locotenent Coandă, de d-l locotenent

Goliescu, cărora statul românesc le-a și venit în ajutor, fără ca să fi avut până acum norocul de a le vedea rezultatele pozitive ale străduințelor lor. Se vorbește mult bine de un domn inginer bucureștean Brumărescu, a cărui mașină e terminată și nu-și așteaptă decât motorul pentru a-și încerca soarta în înălțimile albaste. Alături de aceștia, presa zilnică anunță născociri mărunte de-ale unor fanfaști bătrâni, cari au muncit o viață de om la întruparea acestei utopii. Iar interesul crește pe zi ce merge. După felul cum se discută în România despre aviațiune, după chipul cum statul și armata au urmărit până acum orice încercare, rezultă că i se atribue o specială importanță pentru Regat.

Iar primăvara aceasta eră să fie hotărâtoare pentru istoria aviațiunii române. Din Franța s'au importat mai multe aeroplane, printre cari aparatul sistem Bleriot, introdus de Prințul Bibescu, a fost cel dintâiu. Pe o câmpie întinsă dela Chitila, de lângă București, s'a întocmit din partea unei societăți române o școală de aviațiune, condusă de maestrul pilot de origine franceză Mola. Pe aerodromul acesta au pornit sborurile de întrecere între amatori. Și bucureștenii s'au obișnuit în scurtă vreme cu zgomotul zbârnăitor, care anunță trecerea vertiginoasă a aeroplanelor pe deasupra Capitalei.

Epoca aceasta de aviațiune română însă s'a inaugurat deabinele numai cu Vlaicu.

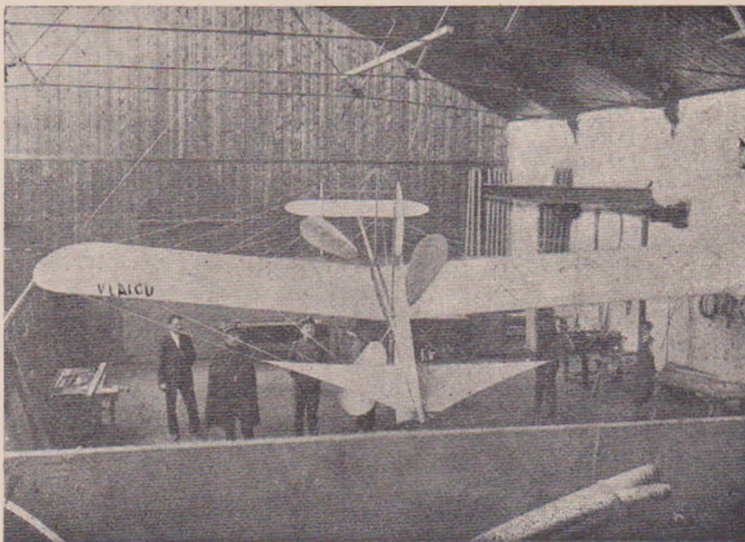
*

Fiul primarului din satul Bințiști de lângă Orăștie, tânărul mlădios ca un brădui și cu privirea îndrăzneată, inginerul Aurel Vlaicu, nu a ajuns la rolul său nici prin o simplă întâmplare, nici

din simpla dorință a atâtor aventurieri, cari se îmbulzesc spre regiunile aceste superioare. Pornirile lui sunt firești și izvoresc pe deoparte din pasiunea caldă pentru idealul sborului, iar pe de alta din specialitatea lui de mecanic, cu studii pregătitoare îndelungate. Aparatul lui, odată conceput și socotit matematiceste, până în cele mai mici amănunte, nu mai eră o problemă, cu care puteai opera cu aproximație și cu probabilități, ci mergea spre rezultate sigure. Vlaicu a purtat cu sine germeul planului său încă din școalele inferioare, l-a desvoltat și l-a cizelat la lumina științei și nu-i lipseau decât mijloacele, pentru a-l executa cu câțiva ani înainte. Dar norocul nu l-a lăsat să aștepte mult. În toamna anului trecut, când Vlaicu arată sătenilor săi minunea sa modelată, când locul motorului îl țineau vreo câțiva boi și când aparatul prezentă o stare atât de rudimentară, poetul Goga i-a întins mâna de salvare și muza a luat astfel fantazia creatoare sub aripa ei de pază. Este acesta un punct culminant în soarta aviațiunei.

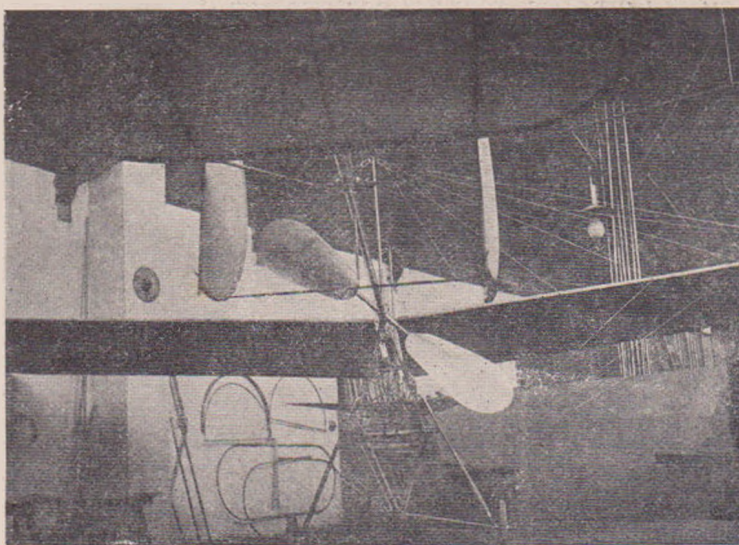
Cei doi tineri pleacă la București, singurul centru în care nizuințele culturale au prilejul și mijloacele de a se înfăptui. Intervenția călduroasă a poetului pentru amicul său a fost convingătoare. Oameni competenți, privind modelul în

miniatură a aparatului Vlaicu, și-au dat numai decât un verdict favorabil. Prințul moștenitor, guvern și bărbați

Monoplanul Vlaicu în arsenalul armatei române.

cu influență l-au îndemnat la muncă. Statul i-a pus la îndemână un colț din

Aeroplanul Vlaicu în construcție.

atelierul său dela Arsenalul militar. Și după câteva luni de muncă fără preget, după făurirea pieselor măiestre, iată deodată o constelație armonică de

suluri și de sârme, de pânze și de aripi, un schelet sprinten și ușor, ce stă gata să se ridice din încheieturile piedestalului său. Privitori curioși vin și se uită la noua minune și alături de ea stă încrezător și cu zâmbet de iubire părintele celui mai nou făt frumos al fantaziei românești.

Suntem acum în primăvară. Vlaicu a trecut prin grele frământări. Câteva neîncrederi, ce i-au arătat mai mulți colegi, l-au cam mâhnit. Dar întors din Paris, cu un motor din cele mai renumite, el aplică aceasta ultimă piesă la aparatul său și-l scoate din atelierul arsenalului pe o câmpie întinsă dela Cotroceni, unde face întâiele încercări. Vlaicu pleacă odată, de două ori și se întoarce pe jos, cum a plecat. Puterea năstrușnicului aparat e greu de stăpânit. Autorul e potolit și rece și nu caută aventuri, ci izbânda temeinică. Sfătoșii dau din umeri și răspândesc svonuri de răutate. Dar când a fost de-a treia oară, cu o zmâceală, Vlaicu a părăsit pământul și monoplanul lui frumos a pornit să se legene mândru deasupra câmpiei.

Triumful a fost mare și a fost neașteptat pentru mulți. În serile admirabile de vară, când Vlaicu și-a continuat sborurile lungi și înalte, cu tot mai multă îndemânare de pilot și cu o tot mai mare stăpânire a mișcărilor, au venit mii de cetățeni să-i recunoască acest merit. Guvernul Țerii și Principele moștenitor l-au asigurat de mulțămirea lor. Și a fost desigur un frumos gest din partea Prințului Bibescu, când după întâiul sbor mai mare al lui Vlaicu, s'a apropiat de dânsul și l-a felicitat, spunându-i: „Te felicit! Ești cel dintâiu român care a sburat!“

*

Prin reușita cea mare și surprinzătoare a lui Vlaicu, firește, se schimbă toată fizionomia aviațiunii române. Ori cât de mari ar fi succesele aeroplanelor franceze, aduse în țară și călăuzite de piloți străini, opinia publică românească este mai mult interesată de invenția noastră originală. Nu cunoaștem amănuntele monoplanului Vlaicu și nici nu se pot publica deocamdată, până ce mașina nu-i va fi brevetată. Cert este însă că ea aduce mai multe inovațiuni și că întreaga concepție îi aparține lui Vlaicu. Deaceea atențiunea întreagă de astăzi se îndreptează spre dânsul și conducătorii armatei române au pornit să se preocupe în mod serios de întrebuintarea practică a aeroplanelor Vlaicu. Este vorba nici mai mult nici mai puțin decât să se înființeze o aerostațiune a armatei, în capul căreia să fie chemat inginerul Vlaicu.

*

Cum se va desvoltă deaci înainte problema de aviațiune la noi, nu e ușor de prevăzut. Odată însă mișcarea pornită, ea va trebui în mod firesc să ia avântul cuvenit, pentru a reuși să treacă marginile sportului și să servească scopurile practice ale statului. Și, fie cu aparatul de acum, fie cu un tip al său mai perfecționat, Vlaicu va fi chemat să-și exercite datoria sa de cel dintâiu deslegător al problemei aviațiunii la Români.

Deocamdată însă cuceritorul inginer stă singuratic într'un colț de hotel din Capitală. Multele plutiri prin înălțime l-au făcut mai rece, mai încruntat. Privirile lui i se plimbă vagi, dela Annie Hoff din perete, la copia de pe „Idolul eternel“ al lui Rodin. Dintr'un colț îi

sfârâie un gramofon — invenția proprie a lui Vlaicu — și melodiile romanzelor müncheneze îi aduc amintiri de departe. E tânăr încă și plin de zburdălnicii

naive și totuș câteodată i se lasă peste față umbrele îngrijorării de mânia văzduhului supus, cu care mai are de luptat.

Redacția.

În pădure.

Să revăd pădurea care deasupra-mi cântă 'ntr'una
Care peste somnu-mi tainic, își desfășură cununa,
Căci în glasuri fără număr, poartă liniște de șoapte
Ramurile ei revarsă, verde și adâncă noapte!

Voiu visă pe povârnișul cel înalt, lângă cărare
Și prin sita genii 'nchise, urmări-voiu fiecare
Fir de fân cum se mlădie singuratec, — sau pe-o dungă
Verde-a ierbii, cum furnica-și face calea ei cea lungă,

Deasupra-mi fie-un freamăt ne 'ntrerupt de foi de plută
O cântare nesfârșită, dar mereu reîncepută.
Cum ar trece o femeie cu un foșnet de mătase
Trecă, fără veste, vântul peste creste mlădioase.

Soarele 'ntre foi să-mi pară, pe o ramură ușoară
Rod de aur în copacul ce de vânturi se 'nfioară
Și prin somn, ca să chem șerpilor, să chem păsările toate
Șuera-voiu lung ș'alene, triste cânturi depărtate.

Alice Călugăru.

Păzitorul.

Înainte de a fi așezat pământul, Domnul se purtă prin necuprinsul văzduhului, împreună cu Sf. Petru. Pacea fără de începuturi stăpâniă pretutindeni, că nu eră nici vieață nici moarte, iar dracul trăiă jigărit, căci omul încă nu fusese zidit, și păcatul nu încolțise.

Și odată s'a fost odihnind Domnul pe un nor, împreună cu Sf. Petru.

Atunci iată că se apropie necuratul. Își încruciașă labele și capul, în care clocotiseră gânduri de răsvărire împotriva ziditorului, se plecă.

Graiul lui prefăcut cerșiă iertare și ridi-

care dintru întunec. Fața Domnului se întoarse dela el, și urechea lui care aude totul nu vru s'audă glasul care ascundeă cugetul vrăjmaș.

Sfântului însă prinse a-i fi milă de fostul înger. Se uită cu jale la trupul lui cel jigărit și prinse a doborî lutul de pe el cu vârful bățului.

„Ia te uită, Doamne, cum a ajuns. Mila și răbdarea ta e fără de margini“.

Domnul își încruntă privirile-i sfinte. Suflă lutul de pe bățul pe care sfântul voiă să i-l arete și se depărtă pușin.

Iară dacă lutul acesta fū desprins de pe

băţ de suflul sfânt al Creatorului şi căzú în văzduh, prinse a se rostogoli şi a creşte.

Ci, văzând ingerul cel isgonit că nu mai află iertare, se întoarse în adâncurile întunerecului. Sufletul lui ticălos ardeă de dorinţa ucigaşă a răsbunării. Ochii vicleni îi scăpărau de ură. Ghiarele i se încleştău şi toată făptura lui tremură.

„Trebuie să fiu şi eu stăpân peste împărăţia întunerecului, şi deacolo să-mi arăt puterile!“ „Mărire vreau, mărire!“ Şi glasul i se înecă de mânie.

Peste câţeva vreme iarăş porni Domnul şi cu Sf. Petru prin haos. Dacă văzură bobul de lut care se rostogoliă într'una, se aşezară pe el. Şi stăteă Domnul cu mărire şi priviă peste necuprinsul văzduhurilor, unde aveă să aşeze vieaţă şi să aprindă lumină.

Diavolul se apropie. Dorinţa de mărire îl făcea să îndrăznească. Voi să sfărâme lutul pe care eră aşezat Creatorul şi cu Sf. Petru şi îşi împlântă ghiarele într'însul.

Dar cu cât s'a fost opintind acela, în capul căruia încolţiră cele dintâi gânduri de vrăjmăşie şi a fost trăgând să sfarme lutul, cu atât acesta creşteă. Un glob se rostogoliă acum în văzduh, strălucind de strălucirea privirilor celor sfinte ale Domnului.

Vieaţa şi fericirea, lumina şi bunătatea erau acum înfăptuirea gândurilor Părintelui ceresc, şi diavolul trebui să se ascundă, pentru ca ura împotriva binelui şi luminei să nu-i mai ardă sufletul. Dar dorinţa ucigaşă care îl mână cătră mărire îi dete din nou curaj.

Şi iarăş se apropie şi îşi încrucişă labele plecându-şi ochii, spre a-şi ascunde ticăloşia sufletului.

„De pe trupul meu a fost luat lutul acesta, pe care tu ai aşezat vieaţă“. „Cu cale ar fi să-mi dai şi mie ceva din cele ce sunt pe el“. Şi grăi Domnul: „Tu n'ai drept să te atingi de nimic. Vieaţa şi lumina date de mine au făcut splendoarea lutului mort“.

— „Dacă tot ce e vieaţă şi lumină e al tău, atunci să fie al meu tot ce va muri“.

„Să fie“.

Şi dacă aruncă Domnul sămânţa vieţii peste lutul cel sterp şi pustiu, îndată încolţiră flori şi ierburi. Crinii cei gingaşi se lă-

sară mângăiaţi de cele dintâi raze de soare, pe cari le culeseră în potirele lor albe ca cel mai curat argint şi ascultară cele dintâi poveşti, ce fură purtate de zefiri.

Cicoarea prinse cu ochii ei albastrul cerului nemărginit şi când se lăsă cea dintâi noapte peste lume, închise pleoapele şi adormi, visându-se purtată pe o scară de smarald cătră cer. Şi acolo văzú pe Domnul îmbrăcat în haine de raze, şezând cu mărire pe jilţul lui de argint.

„Să-ţi rămână hăinuţele albastre, ca cerul — grăi Creatorul cu blândeţe — şi toţi câţi te-or vedeă, acolo jos pe pământ, să-şi ridice ochii cătră cerul în care îşi pot pune nădejdea“.

Fluturaşii, albinele, paseri cu pene în felurite feţe, dobitoace şi mai apoi omul fură aşezate ca să se bucure de bunătăţile hărăzite de Dumnezeu.

Diavolul însă nu stete fără de lucru. Începú să semene vrajba şi să pregătească peirea vietăţilor.

Scoase pe pământ steiuri, pe cari să nu poată creşte nimic. Domnul însă făcú să răsară şi să trăiască, sfredelind piatra cu rădăcinile lor, brazii cei vecinic împodobiţi cu verdeaţă, mestecenii albi, fagii şi alţi copaci. Pe stâncile cele mai înalte sădi muşchiul care se întinde ca un covor sdrenţuit peste peretele de piatră.

În mintea necuratului însă încolţiră iarăş gânduri de pierzare.

Luă un sfredel şi prinse a găuri trunchiurile arborilor, bătând apoi cuie de lemn uscat ca cu chipul acesta să se usuce pădurea şi să fie a lui. Şi de atunci ci că au fost rămas în lemne acele cioiuri, în cari tâmplarii, stricându-şi rândeaua, scui pă şi pomenesc numele necuratului.

Dar bucuria diavolului fu fără de margini, dacă îşi pierdură oamenii nemurirea.

„Toţi vor fi ai mei“ grăi el. Şi i se părea că vede întinzându-se puterea întunerecului şi a păcatului peste tot pământul. Şi dorinţa mării îl stăpâniă tot mai mult.

„Vor fi ai tăi numai aceia cari te iubesc“ îi zise Domnul.

„Cum să mă iubească?“

— Îndeplinindu-ţi vrerile şi făcând fapte de cari îţi plac ţie.

— Atunci trebuie să-mi fac un catastif, unde să scriu pe toți muritorii cari s'or face demni de mine.

— Catastiful însă trebuie păzit, ca să nu scrii tu ce vrei în el grăi Domnul.

— Să facem un păzitor.

— Să facem“.

Și scuipe Domnul jos; scuipe și diavolul și îndată se ridică o pasere.

Penele ei fură albe pe partea care se închegase din scuiatul Creatorului și negre pe unde din al blestematului.

Astfel fu făcută coșofana și orânduită să păzească spre a nu se atinge nimeni de catastiful păcatelor omenești. Iar dacă diavolul ar fi încercat să scrie păcate cari nu fuseseră făcute, ea dădea de știre Sfântului Petru.

De aici încolo, dracul porni printre oameni și începă să-i îndemne la rele.

Ascunse pierzarea și moartea sub haina cea mai strălucită. În dosul plăcerilor celor mai mari, puse cele mai grele păcate.

Bătătorii căile cari duceau către prăpastie și le așternă cu flori. Născoci beuturile cele mai bune de adormit glasul sufletului oamenilor.

Pretutindeni întinse mreji și pescui mulțime de suflete. Și nu mai putea dracul de bucurie.

„Din lutul de pe capul meu a fost făcut pământul, iar din pământ a fost zidit trupul omului“ grăia, el.

„Nu se poate ca acesta să nu facă ceva din cele ce vreau eu!“

Și adeseori se apucă să petreacă, suflând țărână în ochii muritorilor, numai ca să-i audă pomenindu-i numele ticălos.

Cu cât se îmulțiau oamenii și păcatul luă felurite forme, cu atât se îmulția și numărul dracilor.

Ci, dacă văză Domnul că mulți apucaseră pe căile răului, chemă pe Sf. Petru și îi zise:

„Să te faci băiat sărac și să te bagi slugă la diavol. Când a lipsi el, să-i iai catastiful cu păcatele omenești“.

Așa se făcu.

Odată, când dracul nu era aci, Sfântul se apropie de catastif. Dacă îl văză coșofana că întinde mâna, numai ce începă: „caț, caț, caț“.

Sosi diavolul și se răsti la el:

„Ce faci, Petre?“

— Nimic, stăpâne“.

„Ha, ha, ha,“ făcu coșofana în batjocură „Eră să-ți îndrepte spinarea, băiete.“

— El o să-mi îndrepte, n'o să-mi îndrepte spinarea, dar eu știu bine că o să-ți mai scurtez coada și limba.

— Taci?“

Fiindcă diavolul venise mai repede ca gândul și se obosise, se aruncă în apă să-și răcorească făptura-i păcătoasă.

Pe câmpul dela Cotroceni: Gata pentru întâiul sbor.

Atunci Sfântul iar întinse mâna la pomelnicul păcatelor omenești. Coșofana cățăi și ieșind dracul din tamină, strigă:

„Ține-ți ghiara, Petre; ori te mănâncă spinarea?“

— Nu fac nimic, stăpâne“.

Necuratul se dete iarăș afund, în vâltori. Atât așteptă Domnul, că dete un ger de înghețară apele de nouă stânjeni. Sfântul se apropie acum fără frică și pe când coșofana cățăia într'una, el luă pomelnicul la subsoară și se îndreptă spre cer.

Dacă auzi dracul glasul păzitorului, se repezi să iese afară.

Ghiața însă îl împiedecă.

Izbi el cu capul într'nsa, dar nu o putu sparge. Și iar mai încercă și abiă putu să iese la iveală.

Atunci alergă să-și iee calul cu care întreacă și vânturile și scăpă de trăsnetele Sfântului Ilie.

Dar nu-l găsi, căci Domnul îl prefăcuse într'o gănganie, în chipul țăntarilor, care până azi colindă peste ape și căreia oamenii îi zic „Calul dracului“. Se rezezi atunci după sfânt și tocmai când acesta intrase de jumătate pe porțile cerurilor, îl ajunse cu

ghiara de talpa piciorului. „Ce să mă fac, Doamne?“ strigă Sfântul.

„Taie, să scapi“. Sfântul Petru scoase repede briceagul și tăind partea de care erau atârinate ghiarele dracului scăpă cu pomelnicul păcatelor omenești în cer. Și de atunci a rămas, ca fiecare dintre noi să aibe în talpe acea lipsă căreia i se zice „flămândul piciorului“.

Pe coțofene le lăsă Domnul în stăpânirea necuratului care până azi le adună, în nopțile de Martie, și ară cu ele de seamă spini și ciulini.

D. N. Ciotori.

Note de drum.

Am visat că stam plecați
Numărând a cărții foi
Și că ne-a cuprins un braț
Pe amândoi.

Ne-a cuprins și ne-a lipit
Tâmpile aplecate,
Peste frunți ne-a falfăit
Aripi fermecate.

Pace sfântă ne-a 'nvălit
Sbuciumul durerii,
Sufletele ne-a rostit
Psalmul învierii.

Vino sus în pădurice
Să ne zicem bun rămas,
Iarba verde are spice,
Tu ai lacrimi pe obraz.

Sună ceasul de plecare,
Vântul urlă rătăcit,
Nu se poate chin mai mare,
Cale bună, vis iubit.

Sus printre cetini urlă vântul,
Răvnind la florile de jos,
Cipeși înalți, umbriți mormântul
Iubirii mele de prisos.

O ștergeți-mi duiosul nume
Ploi rezezi de pe unde-i scris,
Să nu mai aple nime 'n lume
Primăvăratecul meu vis.

Azi bate pasul altora
Pridvorul cătră ușa ta
Și drumul tău din crâng.

Le bate pasul altora, —
Când trec pe lângă ușa ta,
Mă pomenesc că plâng.

Visez la gardul de brădui —
O nu-mi cântați cântarea lui
Când iese-a sării stea,

Că nu pot dorul să vi-l spui —
O nu-mi cântați cântarea lui,
Cântați-mi-o pe-a mea

La ce m'ai sărutat pe față
Cu buze palide, străine,
La ce nu m'ai cuprins cu brațul
Atunci când m'am plecat spre tine?

Ori n'ai simțit din tremurare
Că mă sfârșeam de dorul tău,
Te-ai plâns de răul altor oameni
Și mi-ai făcut același rău.

La umbra tainicilor brazi,
Unde mi-ai răsărit din ceață,
Mă duc cu lacrimi pe obraz
În fiecare dimineață.

Albește tainică de sus
De peste plaiuri și coline
Cărarea care te-a adus
Din umbra codrilor la mine.
Părăul pe-unde ai trecut
Sărută iarba rourată
Și toate-mi spun că te-am pierdut,
Că n'o să-mi mai vii niciodată.

Cu dragostea mea fără trup
Și fără de lumină,
Știam că inima ți-o rup
Și mă simțiam de vină.

Acum când toate s'au sfârșit,
Rostindu-ți al tău nume,
Îmi pare rău că n'am iubit
Ca orișicare 'n lume.

Maria Cunțan.

Vieața unei mame credincioase.

Anastasia Șaguna, mama mitropolitului Andreiu.

(Urmare.)

VI.

Deși atât de frumoase și mișcătoare, cuvintele bunicului nu s'au învrednicit de răspunsul mângăitor așteptat dela prea înaltele locuri. Ci peste câteva zile s'a dat poruncă în scris (3 Martie 1815), ca el să fie silit a-și da nepoții să fie crescuți în legea catolică. Porunca a mers la diregătoriile comitatului Borșod, dar acestea n'au putut s'o ducă la îndeplinire, căci atât Anastasiu cât și Mihail s'au împotrivit pe toate căile.

Deaceea arhiepiscopul Fischer trimite în aceeaș lună (Martie 1815) palatinului o scrisoare, în care se plânge, că pe copiii convertitului Șaguna i-au ascuns mama și bunicul lor dinaintea preotului catolic din Mișcolț, căruia îi încredinșaseră înaltele porunci, și i-au dus pe furiș la Pesta la neguțătorul ortodox Grabovsky.

Acest Atanasie Grabovsky, unchiul Anastasiei, eră om cu stare bună: neguțător fruntaș cu legături întinse, având însă mare atragere pentru toate trebile bisericesti, școlare și culturale, din care motiv a fost distins de cătră împăratul, în semn de recunoștință, cu titlul: „nobil de Apadia“. El dădea multe ajutoare la toți cei doritori de învățătură și înaintare. Deaceea eră numit „patronul Românilor“ și învățătorul Ștefan Popovici îl laudă (la 1824) pentru dărnicia și zelul său binecuvântat, zicându-i:

„Unde pentru neam se cere
Lucrezi fără întârziere.“¹⁾

¹⁾ În acelaș an, 1824, tipărind preotul român Ioan Teodorovici din Pesta o „istorie universală“, o dedică „de bun ghen născutului Domn Athanasie Grabovski, Domnului de și în Apadia, la mărita deputație care administrează fundușurile Școalelor naționale în Crăimea Ungariei, de legea Răsăritului neunită, dela locul cel mai înalt, alesului Condeputat“. În prefața acestei cărți spune harnicul și însuflețitul preot, cât a muncit el pentru cei „iubitori de știință și de cultura națională“ și adresează lui A. Grabovski următoarele cuvinte: „Voind eu această carte pentru iubitul ghen al nostru românesc prea folositoare, să o trimit în mijlocul publicumului, cui o puteam mai cu cuviință închină, decât Domniei Tale

Căutând Anastasia cu copilașii săi adăpost la el, lui Grabovsky i s'a făcut milă de ea, ca de o nepoată, care eră în acelaș timp mamă îngrijorată de soarta și sufletul copiilor săi. A primit-o deci cu milă și a ocrotit-o cu dragoste creștinească. Aici a venit Anastasia cu copiii în Martie 1815.

Astfel diregătoriile din Mișcolț nu putură duce la îndeplinire porunca de a lua copiii Anastasiei cu sila, ci se mulțămără cu o declarație din partea bunicului Mihail, care spunea, că nu poate să aducă copiii din Pesta, ci dacă e vorba, ca ei să fie cu orice preț crescuți în religia catolică, aceasta se poate întâmplă și în Pesta, unde sunt preoți și școale catolice. Dupăce a sosit această declarație la sfatul țerii (consiliul locțiitor), se indrumă (în 30 Ianuarie 1816) consiliul orașului Pesta, să cerceteze, care e starea adevărată a lucrurilor. De aci se exmite senatorul Ioan Boráros, care împreună cu preotul și abatele catolic Pfingstel săvârșesc cercetarea la casa lui Grabovsky. Rezultatul acestei cercetări îl comunică consiliul în 24 Iunie 1816 palatinului, constatând, că copii se află în Pesta, unde au petrecut cu totul vreo 5 luni de zile, căci în două rânduri au mai fost în Mișcolț, și odată în Viena, că ei cercetează școala grecească și biserica „greco-valahă“, deci cresc în religia ortodoxă, în care s'au născut

de bun ghen născute Domnule, carele la mai multe ocazii, precum Românilor drept părtinitoriu, așa și Literaturii Românești Patron a fi te-ai arătat? Deci rogu-te cu cuviință, ca să primești acest semn mic al cunoașterii și al mulțămirii mele cu acea vrere, cu care eu îl inchin, și pre Dumnezeu pentru buna stare a Domniei Tale și a toată familiei cu inimă fierbinte rugând, rămân al Domniei Tale sufletesc păstoriu Ioan Teodorovici, paroh (în Pesta, 1 Ianuarie 1824)“. Titlul complet al acestei cărți e: „Istoria universală sau a toată lumea după întocmirea D. Pavel Kengelaș, Arhimandritul Mănăstirii Sftului Georgie în Bănat, acum întâia oară pe limba Românească prefăcută și așezată de Ioan Teodorovici, la Besereca greco-Românească din Pesta Paroh și al cinstitelor Konsistorii din Buda și Verșet Assessor. Partea I. Historia Universalis Pars I. La Buda, cu tipariul Krăeștei Universitate din Pesta. 1824“.

și de care tatăl lor numai înainte cu 2 ani s'a desfăcut, îmbrățișând-o pe cea romano-catolică. Dar mama copiilor împreună cu toate rudeniile ei se roagă, să fie lăsați copiii în grija lor, să învețe religia, în care s'au născut, până când se va lua în afacerea aceasta o hotărîre definitivă din partea împăratului.

Încă înainte de această cercetare Anastasia se adresase și ea cu o rugare către consiliul orășenesc din Pesta (24 Martie 1816), în care lămuriată adevărata stare a lucrului spunând, că dacă ea a venit cu copiii săi la Pesta, aceasta n'a făcut-o nicidecum cu intenția de a eluda „poruncile prea înalte“ („altissima jussa“) ci numai în convingerea, că creșterea copiilor ei pe ea o privește mai deaproape ca pe o mamă („has proles me, matrem proxime respicere“) și că aici are rudeni de sânge, de ajutorul cărora se pot bucura copilașii ei în așa măsură, încât stăruința arhiepiscopului catolic se poate socoti ca fiind cu totul de prisos („ut adeo merito superflua censeri debeat harum prolium Suae Excellentiae D-no Archi Episcopo Agriensi instituenda resignatio“). Deaceea cu toată sinceritatea declară, că copiii ei n'au cercetat până acum în Pesta biserica și școala catolică, nici n'au fost crescuți după principiile religiei catolice. Dar cutează a nădăjdui, că pentru această faptă cu tot dreptul va dobândi iertare, căci ea, ca o mamă, s'a simțit în mod firesc obligată a încerca toate mijloacele iertate pentru a asigura perseveranța copiilor săi în religia, în care s'au născut și astfel a-i păstra lângă sine („cum memet naturaliter obligatam esse crederem, nihil liciti intentatum relinquere, quo mearum prolium in ea, qua natae sunt, Religione perseverantiam, sic que harum apud me veluti matrem retentionem firmare possim“). Deaceea s'a hotărît a merge dimpreună cu copiii la Maiestatea Sa preaslăvită spre a îngenunchia înaintea Lui și a-i așterne rugăminte, ca ceea ce nu permite asprimea legii, să-i permită îndurarea Lui de principe („ut quod rigor Legis vetat, Clementia Principis concederet“). Dar fiindcă sosirea Maiestății Sale s'a amânat peste așteptare, nu este vina ei, dacă neputându-și duce la îndeplinire această

intenție de mamă, nici copiii ei n'au putut fi instruiți până acum în principiile religiei romano-catolice. Și acum nu așteaptă nimic mai cu dor decât ca îndată ce va află despre sosirea Maiestății Sale la Viena, fără amânare să meargă acolo spre a încerca și cel din urmă mijloc.¹⁾ Dacă cea mai umilită a sa rugare nu s'ar putea împărtăși de mila regească, atunci se declară învoită, ca copiii ei să cerceteze școala și biserica romano-catolică și să fie instruiți în principiile acestei religii, dar să rămână sub grija ei de mamă („sub materna sollicitudine constitutae“). Căci copiii aceștia în afară de educația religioasă mai au lipsă și de alte lucruri, așa în rândul întâiu de educația fizică, pe care mai cu seamă iubirea de mamă le-o poate da înainte de toate, doar aceasta nu se poate aștepta în asemenea măsură dela nici un institut de educație, oricât ar fi de bun. A smulge copiii dela sânul ei de mamă, câtă vreme lucrul acesta nu e absolut necesar, ar fi atât de grozav, încât ea ca o mamă îngrijorată de copii săi, și care de altfel n'are în lume altă mângăiere decât pe acești copii, ar trebui să se prăpădească sub povara acestei nenorociri („e sinu enim matris proles avellere, dum id spectata religionaria institutione necessarium non est, adeo acerbum foret, ut prolium sollicita mater, omnibus alioquin orbata solatiis sola prolium consolatione relicta, hisce calamitatibus merito succumbere debeam“...)

Nădăjduiește, că i se va da voie să facă și această ultimă încercare, căci ca unei mame care în această convorbire personală cu Maiestatea Sa își află unicul și cel din urmă remediu, trebuie să-i fie iertat a-și lua refugiul la cea mai înaltă căpetenie a țerii. Pentru aceasta o va scuză declarația, că după această ultimă încercare se va supune neamânat poruncilor date în afacerea copiilor săi.²⁾ (Semnată: cea mai umilită slujnică: Anastasia Șaguna).

¹⁾ „Et nunc nihil avidius exspecto, quam ut, ubi Suam Majestatem Sacratissimam Viennam pertigisse comperero, incunctatim horsum proficiscar, ultimum tentatura remedium“.

²⁾ Pesth, 24-a Martii 1816; humillima ancilla Anastasia Saguna nata Mutsu.

VII.

În timpul acestor lupte frumoase, pe cari le purtă Anastasia cu atâta eroism pentru mântuirea copiilor săi, Naum cel scăpătat atât în privința situației materiale, cât și a religiei străbune nu se mai interesă de familia sa. El intrase la miliție, părăsindu-și soția și copiii și ne mai interesându-se de soarta lor.

Dar Anastasia, rămasă acum văduvă, se vede, că eră o femeie plină de energie și virtute creștinească, pe care nici cele mai înalte porunci nu o putură înduplecă a se deslipi de copilașii săi iubiți. Prin stăruința ei admirabilă și cu ajutorul rudeniilor miloase și iubitoare, izbuti a se împotrivi la început unor porunci atât de neumane. Iar când nu s'a mai putut nici de cum împotrivi a fost totuș atât de iscusită și înțeleaptă, ca prin binefăcătoarea sa influență de mamă să poată zădărnici toate planurile și uneltirile păcătoase ale unor infatigabili vânători de suflete.

Anastasia a și călătorit în Iunie 1816 la Viena, ca să vorbească cu împăratul în afacerea copiilor săi. Dar încercarea ei de a se prezenta în audiență privată la împăratul a rămas fără rezultat.

Rugămintea ei nu putea să obțină rezultatul dorit, fiindcă sfetnicii împăratului îi stăteau împotriva. Astfel din sfatul țerii s'a trimis Maiestății Sale (în 23 Iulie 1816) în afacerea aceasta un raport accentuându-se, că împrejurimea, în care trăiesc cei trei copii nu e potrivită pentru înrădăcinarea principiilor catolice în sufletele lor tinere, și că din întreagă purtarea Anastasiei se vede, că ea stăruiește cu tot dinadinsul, ca copiii ei să rămână în religia, în care s'au născut. Pe de altă parte acești sfetnici înalți și înțelepți temându-se, că chiar dacă li s'ar da acestor copii acum educație catolică, uneltirile de mai târziu ale mamei și bunicului lor ar putea să zădărnicească această educație, roagă cu supunere pe Maiestatea Sa, ca respingând cererea Anastasiei, să binevoească a porunci ca cei 3 copii să fie dați arhiepiscopului romano-catolic din Agria spre educație și îngrijire pastorală („hinc ne Benignae Resolutionis Regiae effectus per ul-

teriores avi et matris prolium techuas irritus reddatur, idem hoc regium Locumtenentiale Consilium Majestatem Vestram Sacratissimam demisse exorat, ut, quoad effectum B. Resolutionis R. procedi possit, recurrente matre a petito suo remota, proles hac petenti Archi-Episcopo Agriensi pro Institutione et pastoralis cura consignando benigne disponantur“).

În urma acestor informații și insistențe deosebite, emanate chiar din sfatul țerii, s'a dat din Viena (în 30 August 1816) un nou ordin, prin care Anastasia e provocată a-și da copiii numai decât în grija arhiepiscopului Fischer, ca să fie crescuți de acesta în credința romano-catolică.

Ce să facă acum biata femeie? Sufletul ei de mamă iubitoare și creștină virtuoaasă s'a cutremurat de gândul, că ar fi cu puțință, să i se smulgă cele trei odrasle cu forța dela sânul ei de mamă și să se pomenească dintr'odată lipsită de copilașii, cari erau singura mângâiere a văduviei sale. Ca un junghiu al morții a străbătut prin inima ei gândul acesta îngrozitor.

Primejdia eră acum mare și aproape inevitabilă. Anastasia se hotărește totuș a mai face o încercare. Dacă nu poate înlătură cu desăvârșire pericolul, ce amenință cu sfârșiere inima ei de mamă duioasă, cel puțin să-l micșoreze!

În 13 Septemvrie 1816 înaintează către palatinul țerii o nouă rugămintă, în care prin cuvinte simple, dar mișcătoare declară, că se va supune ordinului prea înalt și va plecă cu copiii la Mișcolț, numai să nu fie despărțită de dâșii („modo caedem-sc. proles-maternalae curae, vigilantiae ac sollicitudini subsint“). — Spune, că dânsa ca o femeie necunoscătoare a legilor, dar mamă iubitoare a copiilor săi („infrascripta, iurium ignota, prolium amans mater“) și-a pus toată stăruința și a încercat toate mijloacele, ca să-și salveze copiii pentru religia, în care s'au născut. Dar acum după ce crede, că toate stăruințele și încercările ei au rămas zadarnice, iubirea de mamă o îndeamnă să se învoească la orice, numai să poată rămâne lângă copiii săi căci altfel ar muri de durerea, ce i-ar cauza-o înstrăinarea lor. („Maternus amor cunctis postu-

latis subscribet, modo retentionem prolium consolidet, ne secus, si easdem resignare cogere, ad desperationem conjiciat, mortemque obeam funestissimam orbata prolibus, materna sollicitudine egentibus). Se mângâie, că palatinul va fi atât de bun și milostiv, să înțeleagă durerea ei, căci copiii nu pot exista fără mama lor și să-i încuviințeze această rugămintă, aplicând mijloace mai blânde și respingând pe cele aspre, cași nu sunt nici în conglăsuire cu legea, nici cu simțul omenesc, nici cu dreptul natural („quum media duriora, praesistentibus ad consequendum finem lenioribus, rejicit, nec rigori legis convenientia, nec a humanitate probata, jure naturali amoris materni respectu domnata, quod matris existentiam prolium praesentia requirat...“)

Tot atunci au dat și rudeniile Anastasiei, Gheorghe și Naum Muciu o declarație de felul acesta, în care promet, că nu vor mai cercă să împiedece educația, ce eră acum definitiv hotărât a se da acestor copii în religia romano-catolică. Ei se obligă totodată că vor ajuta pe Anastasia cu bani, ca să poată îngriji însași de hrana copiilor săi, dar pretind, ca copii să nu fie duși la Agria, ci se rămână deocamdată în Pesta.

Sfatul țerii (consiliul locoțiitor) hotărăște însă (în 17 Sept. 1816) ca ei să nu rămână în Pesta, ci să meargă la Mișcolț sub grija preotului local și sub controla arhiepiscopului romano-catolic din Agria, dar mama lor să aibă dreptul a îngriji acasă de hrana și trebuințele lor („non quidem Pestini, sed Miskolczini sub cura localis sacerdotii et vigilantia arhiepiscopali catholice quidem omnino educandae, at sub matris domestica alimentatione et provisione relinqui valeant.“)

Copiii ajung deci toți trei în mreșile catolicismului cuceritor, după cum eră planul arhiepiscopului Fischer, și cum va fi fost, în niște clipe de sărăcie și slăbiciune, intenția tatălui lor, a nefericitului Naum.

Dar Anastasia, ca o mamă înțeleaptă și eroică a știut să exercite asupra educației copiilor săi, — fiind împreună cu dâșii — o influență statornică și cu mult mai hotărtoare, decât s'o fi putut alteră rezultatul

oricăror sforțări și măestrii pedagogice a catolicilor, recunoscuți de altfel ca foarte iscusiți în materie de proselitism religios. Mitropolitul Șaguna își aduceă și la bătrânețe cu drag și recunoștință aminte, cum în copilărie, pe vremea când umblă el la școala catolicilor din Mișcolț, mamă-sa îl învăță acasă învățăturile sfintei noastre biserici strămoșești, și cum îl trimitea Dumineca și în zile de sărbători mai mari cu prescuri la biserica românească, pentru ridicarea căreia au ostenit și au jertfit amândoi bunicii lui și Evreta Șaguna și Mihail Muciu.

Așadară spiritul de jertfire pentru biserică și neam, care aveă să-și ajungă culmea în epocala activitate bisericască și națională-politică a mitropolitului Șaguna, eră adânc înrădăcinat în tradiția familiară. Numai Naum a rătăcit dela calea cea bună și plină de virtute a înaintașilor.

Este cu atâta mai mare meritul Anastasiei, că între împrejurări atât de grele și neprielnice a știut să-și apere copiii de a cădea în păcatul tatălui lor și a știut sădi în sufletele lor tinere, cu un rezultat atât de strălucit, credința și virtutea strămoșilor!

VIII.

Rezultatele bune ale educației religioase, de care a știut Anastasia să facă părtași pe copiii săi, n'au întârziat a se anunța la vreme. După ce a îndeplinit băiatul cel mai mare vârsta legală de 18 ani, s'a anunțat, că dâșul nu vrea să mai rămână credincios al bisericei romano-catolice, ci se întoarce la credința lui strămoșească, la cea greco-orientală.

În această afacere s'a exmis o comisiune care să cerceteze, ce motive îndeamnă pe tânărul Evreta a părăsi religia catolică. ori nu cumva îl seduce la acest pas cineva dintre credincioșii bisericii greco-orientale. În raportul său înaintat (la 29 Decemvrie 1821) cătră palatinul țerii comisia constată, că Evreta n'are nici un motiv special de a părăsi credința catolică, ci rămâne în religia mamei sale, în care s'a născut, s'a botezat și a fost instruit: la aceasta îl îndeamnă mai ales amintirea binefacerilor mamei sale, cum și împrejurarea, că nu vrea să se lase ademenit a mărturisii credința

catolică; spre credința bisericii răsăritene nu l-a sedus nimenea, ci numai propria convingere îl îndeamnă s'o prețuească pe aceasta în inima sa mai mult („perdemisse referimus adolescentem nullo speciali motivo a Catholica Fide avocari, verum Religionem matris, în qua natus, baptizatus et institutus est reflexione etiam maternorum Beneficiorum amplecti et ideo professionem fidei catholicae se elicere nolle; ad amplectendam Religionem orientalis Ecclesiae per neminem allectum esse, verum propria convictione orientalem Religionem praeligere in animo constituisse“).

Într'o hârtie, scrisă ungurește (12 Ian. 1822) și adresată palatinului, Evreta declară din nou, că vrea să rămână în religia, în care s'a născut, căci deși a fost împărtășit de instrucție catolică, nu simte nici o înclinație pentru această religie („most is a katholika

oktatás után korántsem érzek hajlandóságot római katholika hit általmenetelére“). Speră, că în viitor va fi cruțat de orice siluire în privința convingerilor sale religioase, și cere protecția palatinului, ca să poată rămâne și pe mai departe în credința sa strămoșească.

În timpul acesta Evreta eră aplicat la neguțatorul sârb Dumitru Diamandy din Buda. Diregătoriile au mai cercat ele să-l sucească și să-l încurce. Dar văzând, că nu mai e nici un chip de a-l abate dela hotărârea sa, sfatul țerii într'un raport cătră domnitor își exprimă părerea, că ar fi bine să i se dea lui Evreta libertatea exercițiului religionar („eidem Liberum Religionis Exercitium Clementer adplacidandum esse demisse censeat.“) — Ceeace s'a și întâmplat în 26 Aprilie 1822 (Nr. 5486).

(Va urmă).

Dr. I. Lupaș.

Într'un album.

Pe când dormiai, fără să știi,
În leagăn de mătăasă,
Trei ursitoare au venit
Și au intrat în casă.

Mirate ele te-au privit
Și una zise: „Oare
Mă 'nșeală ochii? Ce văd eu
Copilă e sau floare?“

Au răs atânci cu glas de-argint
Surorile ei zine
Și ți-au menit, în calea ta,
Să sameni numai bine.

Din părul ei bălaiu, încet,
Desprinse cea mai mare
Și puse în mânuța ta
O albă, mândră floare.

Și-a zis: „Când fata va 'nflori
Și mare o să crească,
Cu mâna ei pe pânză flori
Să știe să vrăjească!“

A doua se apleacă lin
Și 'n liniștea cea sfântă
A visului nevinovat
O doină dulce-ți cântă.

Și zice-apoi: „Ca doina mea
Și sufletul să-ți fie,
Oriunde mergi, ființa ta
S'aducă armonie!“

A treia stă și se gândiă
Sărmana, cea mai mică;
Ce să-ți dorească mai frumos...
Nu știe ce să zică...

Deodată te sărută blând
Și-a treia ursitoare:
„O dalbă floare te-am crezut,
Să fii și lumii floare!“

I. Borgia.

Prea sus!...

De sub coastă prinde să adie un vântuleț răcoros. Ierburile zâmbesc și încep să se

Vlaicu zboară întâia oară.

legene în boarea lenevoasă. Din albastrul senin se cerne o puderie de beteală. De-

Plutare mlădioasă în văzduh.

asupra câmpului se încheagă un murmur și un tremurat de glasuri se revarsă peste lanurile verzi...

...Sub foaia de lipan țârâie lung și răsucit ca un șurub greerul; pe un luger de

sulfină bârzoie ascuțit cicoara. Un gărgăune umblă din floare în floare, gonește câteva albine de pe un boboc de nalbă, apoi sboară pe o rochiță a rândunicii. Floarea plăpândă se desprinde din coadă și cad amândoi jos. Gărgăunele sbârânăie necăjit, se dă de-a berbeleaca de câteva ori și sboară peste grâu, bâzâind gros. Rochița rândunicii își tremură nițel floarea, apoi se lipește pe bulgărul ars de soare... O lăcustă, mai verde ca brotăcelul, suie încet pe o cracă de umbra iepurelui; întinde piciorușele de dinainte, culege ceva de pe foaie, aduce la gură, apoi iar pornește pe pai în sus. Când ajunse lăcusta în vârf, se îndoi crăchița și atinse firul de grâu de alături. O gărgăriță tocmai își ștergea botușul, cât vârful acului, alunecă și căzu cu fața în sus... S'a căznit mult până să se întoarcă. Furnica de sub sulfină cum auzi fâșâitul se ascunse după bobul de grâu și trase cu urechea... Târziu a apucat grăuntele cu gura și-l târâște printre bulgări, — vine când bobul peste ea, când ea peste bob...

Crește murmurul, glasurile se înmulțesc și cântecele se întrec. Pitpalacului nu-i mai tace gura sub pologul de grâu. Răsună glasul peste tot câmpul, îl îngână crângul din coastă, iar cântărețul și mai mult își chiamă numele. Din înălțimi toarce un glas plăpând și dulce... Se

coboară cântecul și o geană taie albastrul limpede... Ciocârliia căzu gâfâind în grâu. Pitpalacul curmă cântecul.

— Da ce sufli așa!... Ai ostenit?!... Eu cânt de as' noapte.

— Tu ai stat aici, dar eu m'am înălțat atât de sus!...

— Dar cin' te-a pus, — îi ia vorba pitpalacul; de ce nu stai jos să cânti la umbra porumbarului!... E răcoare, nici nu te ostenești atât, ș'apoi nu ți-e teamă de cei răi...

Ciocârlia, după ce mai răsuflă puțin, ridică ochii în sus!

-- Da' e atât de frumos acolo!... De ce nu te 'nalți și tu odată?!...

Pitpalacul după o tăcere:

— Dacă îmi place aici... Mă trezește din somn aburul dimineții și când se revarsă zorile eu dau drumul glasului și cânt... cânt până deștept secerătorii adormiți la adăpostul clăii; eu trezesc pe toți cântăreții câmpului. Când vin căldurile nimiezului, eu mă lipsesc de pământul răcoros, și tot cânt.

Ciocârlia ascultă. Pitpalacul după ce își mai ciugulii fulgii:

— Pe seară când se răcoare și se iau la întrecere secerătorii, eu îi mint în grâu și până la capătul postăței tot mă gonesc din urmă fetele și flăcăii. Sfârâie secerile în ploage, iar eu le îngân cu cântecul...

Ciocârlia săltă capul.

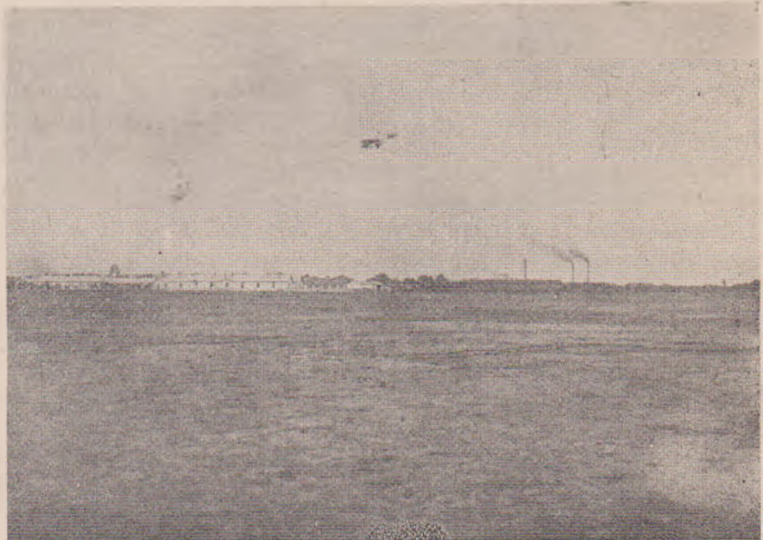
— Și nu ți se urește toată ziulica, în buruieni?! Nu te 'năbușe mirosul de mucegai?!

— Nu prietenă, — zâmbi pitpalacul.

— Ai trup voinic, — urmă ciocârlia, — pene frumoase și ce bine îți stă părăluța și neagră de sub gușă. Ai putea să fii mândru! Păcat, că n'ai încercat niciodată să te înalți!... Să te sui sus...! să vezi când se despică zâmbetul soarelui... Ce frumos se aude cântecul de acolo!... Acî în buruieni răsună spart, îl înăbușe pământul jilav...

Ciocârlia lasă capul într'o parte și întredeschide ochii în puzderia de scânteii ce se cerne din văzduh.

— Să picure cântecul din cer par'că, să înlemnească cosașii pe răzor: să adoarmă de

Întâiul sbor de lungime.

dorul cântecului și să le fure gândul să-l ducă departe... departe...

La 200 metri înălțime.

Pitpalacul a vârît ciocul între pene și ascultă dus...

Ciocârlia ca un cântăreț îndrăgostit de glasu-i duios și de pletele-i galbene, își rotește încăodată ochii în zare.

— E atât de frumos acolo!... Să fii aproape de cer,... să fii lângă soare... Tot, cât se vede să fie al tău. Să colinzi, să alergi; să sbori,... să sbori și să nu te mai sature. Să te duci pe raza dulce și caldă a dimineții, să-ți îndoi drumul cu ea; să te apropii până sub strașina ei și să simți cum te gădilă plâpând sub aripă... Să lași jos câmpul, pădurile, dealurile, văile; să te privească, până te-o pierde din ochi, toată lumea, firea întreagă să tresară de dor, iar tu ca un stăpân, mereu să te 'nalți și mereu să cânti... Să lași norii în urmă, vânturile,... și să te sui,... să te sui...

Ciocârliia desfăcî aripele, le fâlfâi ușor de câteva ori și se ridică de două palme.

— Aide cu mine, dragă prietene... Încearcă odată...

Pitpalacul scoase capul din fulgi.

— La ce!... De ce să încerc! Nu sunt destul de bine și aici? Ce să caut să mă ridic acolo, unde nu știu dacă oi putea să ajung! Cânt și de aici; m'ascultă lumea cu drag... Așa am apucat. Nu mă 'nalț. Suie-te tu că ești învățată... Eu, rămân aici...

Ciocârliia tot bătând din aripi se ridică încet.

— Ne 'nălțăm împreună. N'o să-ți fie nici o frică, ești cu mine.

Pitpalacul ghemui mai mult capul între fulgi.

— Nu!...

Ciocârliia se necăji de atâta încăpățănare a prietenului.

— Stai cu nasul în pământ, cu furnicele și cu viermușii. Fluturii că sunt un fleac și tot se 'nalță mai sus...

Întinse aripele mai mult, le strânse iar și ca un glonț se năpusti în văzduh...

Se 'nalță ciocârliia, se 'nalță în rotocoale, rotocoale, și cântă. Se leagănă câmpul, se pleacă ierburile, iar glasul plâpând toarce mereu, se împletește cu razele soarelui și picură în inima întregii firi... Pitpalacul s'a

ciuciulit sub buruieni. Când și când saltă ochii, dar prietena se 'nalță mereu. Se suie, se suie,... se mai zărește o negreală, sbătându-se aci într'o parte, aci într'alta,... un punct,... apoi nimic... Doar cântecul tot mai toarce, ca gămălia unui fus, care încă mai sbârâie, după ce a alunecat dintre degetele bătrânii...

Pitpalacul lăsă capul în jos. Nu știu de ce, dar îl încinse o tristețe. Acum îl cuprinse gândul de ce nu l-a făcut și pe el Dumnezeu ca pe alții?!... Frumos e să sbori sus! Ce bine o fi acolo!... să fii lângă soare,... și să cânti,... Doamne!... Și-l încinse dorul pe pitpalac să se 'nalte și el.

Din slava cerului tot se mai aude picurând: Cir,... ci, ci, ci, cir,... cir,... cir,... ci, ci, ci, cir,... ci, ci... și se subțiază glasul din ce în ce până se șterge în depărtare...

Pitpalacul mai trase cu urechea, apoi întinse aripele în lături, le fâlfâi de câteva ori și sbură și el, cam pieziș. Nu se înălță cât un stat de om și căzî mai colo ca un pietroi... Tremură fulgii pe el și gâfâie cu ciocul căscat.

S'a ghemuit trist, cu capul între pene...

...Ceva negru tăie zarea și căzî în buruieni. Par'că amuți totul. Nu se mai mișcă nimic. Pitpalacul tresări și scoase capul din fulgi. Înălță gâtul și se uită printre buruieni — sub mănunchiul de drăgaică se zărește ceva negru. Pitpalacul merge câțiva pași, se oprește, ia seama, apoi iar pornește, tot sfios...

Sări în sus și i se sbârliră fulgii... Ciocârliia a înlemnit cu aripele întinse, și pe cioc tot îi mai mustește spumă. Au otrăvit-o vânturile de sus... Pitpalacul se uită lung la prietenă și îi dă ocol. Îi veni să zâmbească într'o vreme, dar odată se cutremură și fugi în buruieni!...

Când a vrut să-și ridice ochii în sus, l-a cuprins frica de ce-o fi acolo, — și s'a lipit mai mult de pământ...

Ion Chiru-Nanov.

Dări de seamă.

M. Sadoveanu, *Povestiri de seară*. București, 1910. Editura „Minerva”. 1 vol. 8°. 250 p. Prețul: 2 Lei.

Tânărul și în materie literară priceputul meu prieten Ion Duma, vorbind în această revistă despre cel din urmă volum al meu de impresii critice, mi-a găsit o vină deosebită în faptul, că de ani de zile am rămas străin față de scrierile lui Sadoveanu. Și s'ar putea ca prietinel meu să aibă dreptate. Criticul trebuie într'adevăr să înregistreze toate fenomenele mai de seamă din viața literară și este ținut mai ales să nu nesocotească energiile conducătoare. Și din punctul acesta de vedere, adecă al așa numitei obiectivității, mă recunosc în realitate vinovat.

Este însă altceva la mijloc. Critica nu poate fi redusă la rolul de mașină. În viața noastră, a scriitorilor, își au și pasiunile rosturile lor, și în tot ce facem și în tot ce scriem aceste pasiuni se resfrâng pe nevrute. Între oameni de temperament firele se împreună și se distramă, după capriciul intereselor și al împrejurărilor, și trebuie să fii dascăl rece și șters, pentru a putea stărui în obiectivitate. Odată înstrăinat de un suflet, este omenește cu neputință să-l mai privești cu calmul omului de știință. Și tăcerea, în aceste cazuri, este singura atitudine corectă.

Dar vremea trece, ne schimbă și ne aduce de sine la sentimente mai echitabile și la simțul datoriei. Iată-ne iarăș în fața unui nou volum al lui Sadoveanu. Și ca într'o clipă de concentrare trece acum pe dinaintea noastră toată personalitatea acestui scriitor, cuprinsă într'un lung șir de volume. E o muncă uriașă, pe care a săvârșit-o. E o viață bogată, pe care a prins-o, cu măiestria limbii celei mai curate. Sunt orizonturi nouă, pe cari le deschide, prin comoara sa de tipuri și de amintiri. Și un nou mod de povestire se ivește în paginile sale, așa de deosebit de al altora, atât de blând și de potolit în epizoduri mărunte și atât de viforos în culmile epice. În literatura noastră întreagă nici un prozator n'a adus atâtea momente originale și atâtea nouă puncte de orientare, ca acest scriitor.

Nu avem însă intenția a ne ocupa de data asta mai de-aproape cu întreaga operă a d-lui Sadoveanu, ci ne mulțumim a semnală „Povestirile de seară”. Este un volum, care poartă în sine aceeaș calitate de fascinant povestitor a d-lui Sadoveanu și surprinde prin aceeaș variație de subiecte, înșirate fără o deosebită legătură și, desigur, fără a se menține toate la acelaș nivel.

În tipul lui Gheorghe Mutu din începutul volumului găsim un țaran, admirabil ca duioșie și desperare în fața unei cumplite secete, care răpune vitele oamenilor din sat. Starea de mizerie a țaranului și țarina pustie, intimitatea Românului cu animalul său de casă, precum și sentimentul de milă sunt perfect încadrate și redau în mod plastic icoana de jale și de prăpăd. În „Omul singuratic”, — probabil cea mai bună bucată din acest

volum, — ne desfășoară niște priveliști de iarnă, unice în literatura noastră, și ne deșteaptă sentimentul de groază prin descrierea unei nopți de Decembrie și a vitejiei unui pescar, care scapă pe un boier dela moarte sigură. În bucata „Un om pierdut” își arată încă odată puterea de descriere epică din paginile răsboinice anterioare, ne înfățișează cu îndemânarea-i cunoscută învălmășeala, atacul și toată grozăvia din focul extrem al luptei; ne lasă însă mai rece prin întorsătura prea utilitară, pe care o ia sfârșitul povestirii, când ofițerul Călin moare vitejește, ca „să pregătească Mariei pensia unui oștean mort cu cinste”...

O categorie specială a prezentelor schițe se alcătuiește din epizoduri sociale felurite, fie de natură politică, fie administrativă. Într'una ne arată grațitudinea țaranului român pentru binefăcătorul său Domn Alexandru Cuza, despre care moșneagul d-lui Sadoveanu ne știe povesti tradiții atât de duioase. Într'alta ne transpune în stările patriarhale ale administrației dela țară și ridiculizează, cu umor blajin, relațiile dintre slujbașii inferiori. În alte schițe ne readuce în intimitatea întâmplărilor mărunte „dela balul clubului militar”. Și toată furnicărima asta, de vameși și subprefecți, și toate peripețiile aceste, cu o intrigă cu totul simplă, dau la un loc o lume aparte. Culoarea romantică din multele descrieri și patosul liniștit în povestirea glumeață dau acestor subiecte, sărace uneori, cuvenita formă artistică. Numai arareori se simte o coborîre prea mare a tonului popular, cum este în „Pățania unui cumătru”, cu furtul de claponi și cu scena de adulter, care, în privința caracterului anecdotic și al discrețiunii, cu care e tratată, atinge umorul lui Creangă.

Sunt însă în acest volum câteva bucăți, prin cari e pe cale a se furișă în opera d-lui Sadoveanu un nou gen de proză, anume cel subiectiv, sau reflexiv. „Un dușman” și „Un păgân” ies cu totul din cadrul prozei povestitoare de până aci și arată tendința nouă a autorului de a analiza stări sufletești și glasul conștiinței. Boierul ăsta bătrân, iubitor de viață și de artă, care face teorii asupra felului său de a fi și idealizează principiul individualismului, poate să fie luat drept un început la o nouă ramură de activitate pentru complexul talent al acestui autor. E o proză învățată aceasta, unde se cunosc influențele culturii străine și nimic nu ne face să credem că d-l Sadoveanu n'ar reuși și în această direcție.

Cum orice pagină a d-lui Sadoveanu prezintă interes pentru cetitori, neapărat că și cele din „Povestiri de seară” se înșiră cu vrednicie printre creațiunile de până acum ale autorului. Firește, fără să le scadă din merit și fără să le întrecă valoarea.

✻

Traian Demetrescu, *Intim. Poeme în proză. Nuvele*. 1 vol. 8° mic, 112 p. (Numărul din urmă al „Bibliotecii pentru toți”).

Faptul că operele, atât de modeste ca valoare artistică, ale regretatului Traian Demetrescu continuă să apară în edițiuni nouă, probează un grad oarecare de popularitate. Se pare că mai este o seamă de cetitori, îndeosebi în generația tânără, care are un cult adevărat pentru proza lirică a acestui visător naufragiat.

Opera lui Demetrescu, în marea ei parte rămasă fragmentară și improvizată, aparține acelei literaturi sentimentale postminescane, în care d-l Vlahuță a atins apogeul. În ea se reflectează o epocă simpatică de tranziție a literaturii noastre, cu multe impresii și reflexiuni filozofice și cu o vădită tendință spre rafinarea stilului. Forma de scrisori, de amintiri sau memorii, imbibate de un subiectivism saturat, este cea mai îndrăgită de acești scriitori. Și lectura străină, în frunte cu „Eloisa“ lui Rousseau, cu „Werther“ și cu Shopenhauer lasă oarecari urme vizibile printre rândurile lor.

Când acest volum a apărut mai întâiu, d-l Vlahuță l-a numit într-o scrisoare „Simfonia unui suflet bun“. Și într'adevăr e o simfonie întreagă în acordurile aceste, moi și duioase, ale sufletului lui Traian Demetrescu. Sunt pagini intime de senzațiuni și cugețări, ale unui om izolat în natură, juvenil și naiv uneori, cuminte și adânc altădată, dar pururea curat și cucernic și interesant pentru psiholog.

Descoperim în acest volum înainte de toate câteva serioase calități de prozator, remarcate îndeosebi în multele descrieri de priveliști din natură. Fire sensibilă, Demetrescu este un admirator romantic al naturii și cuvintele lui vibrează de extaz. Apele îi șoptesc aiurări de ducă și nostalgii de depărtări; vântul îi aduce miros de păduri și visări de codru și de singurătăți necunoscute; cerul îi zimbește cu „surisuri albastre“ și florile — vai florile! — cu „tristeța lor discretă și languoasă, ca niște ochi de femei, cari au plâns“ îi deșteaptă o întreagă filosofie melancolică, pare că „aceste corpuri ar avea un suflet...“

O mare parte din aceste pagini intime sunt consacrate unor continue auto-analize, cu reflexiuni pesimiste asupra nestatorniciei vieții omenești. Aceste reflexiuni, patetice și declamate uneori, au aerul de a nu proveni totdeauna din firea evident maladivă a blândului nostru scriitor, ci mai cu seamă din lecturile sale. Jean Rameau, Lamartine, Goncourt, Schopenhauer, Tasso și Dante și alții sunt direct puși la contribuție și nu arareori își zguduie credința în originalitatea sentimentalismului acestui autor.

Cum Traian Demetrescu a trăit într'o epocă, în care ideile sociale erau la ordinea zilei în România și, de nu ne înșelăm, a avut chiar atingere cu cercurile socialiste, eră foarte natural ca acele probleme sociale să se reperceuteze și în puținele lui scrieri. În acest volum sunt câteva schițe, cari plâng de mila celor mici și celor nedreptățiți de soarte și iau apărarea sufletelor părăsite ale celor săraci.

Pe de-a întregul o filosofie foarte omenească, dar foarte simplistă în volumașul acesta! Dar astăzi, când în literatura noastră sunt alte curente, când realismul

a străbătut așa de prielnic proza noastră, nu se pot trece cu vederea nici operele acestor naturi fivave. Este ceva în firea noastră, ce ne îndeamnă a fi vecinic îngăduitori și buni cu autorii de proză sentimentală.

✻

G. Tutoveanu, *Albastru*. București, 1910. 125 p. 8°. Editura autorului. Prețul: 1 Leu.

Scriind, aiurea, o notiță critică despre noul volum de versuri al d-lui „institutor-literat“ (așa-i zice o revistă!) G. Tutoveanu, mi-am permis, în treacăt, a-l socoti în categoria pleiadei de scriitori de versuri inofensivi. Și am înțeles sub această pleiadă acele tipuri șterse și incolore, cari se ivesc din belșug în orice epocă de tranziție, când originalitatea tânjește și când tot ce este fără vreo semnificație apare cu darul de a înșiră strofe de o penibilă exactitate. Aceste strofe, cu sonoritățile lor, cu subiectele lor învechite, cu asemănările banale întâlnite la alții de o mie de ori până acum, te leagă într'o continuă somnolență, fără tresăriri și fără să-ți deștepte fantazia. Autorii lor apar, li se înregistrează opera, dar cum nimic nu poate fi reținut dintr'ansa, se pune la o parte, ca o haină purtată. Și cum s'ar putea altfel? În literatură e bine-venit oricine, când aduce cu sine o pagină nouă, o o firmă, un gând, o strofă măcar, prin cari ar dobândi măcar importanța unei schinte trecătoare, dar când ne dau numai fărmituri din bogățiile cunoscute, când tot rostul lor se reduce la forma reușită, indiferența noastră față de dânsii se explică. Ce-mi folosește mie, cetitorului, desăvârșirea formei, care astăzi nu mai constituie un merit, ci o datorie, când fondul sufletesc al scriitorului este șters și fără relief?

Cețiți, ca pildă, volumul „Albastru“ de G. Tutoveanu, institutor-literat și autor decorat cu benemerenti. Este cea mai clasică ilustrație a adevărului susținut în rândurile mele. Este atât de modest și de elementar și atât de puțin nou în versurile sale; personalitatea și simțirea lui proprie se ascund așa de deplin după aceea a altora, încât cetirea versurilor lui nu face nici un rău nimănui, nici nu respinge prin vreo brutalitate și nici nu atrage prin vreun motiv original. Tot ce-au scris alții și au simțit înaintea sa, se găsește în strofele sale într'o formă inferioară. Și e atâta plictiseală și atâta sârbezime în cursul acestei lungi monotonii rimate!

Că n'ar fi poet și d-l Tutoveanu nu se poate zice. Noțiunea asta, vai, e așa de elastică! Astăzi toți, câți își pun iscălitura sub o strofă drăgălașă, își asumă acest epitet decorativ. Și autorul nostru are și el strofe curate, din domeniul inspirațiilor mărunte, pastele bine zgrăvite după natură, asfințituri de soare și răsărituri de lună și cântece de dor și iubire, după tipicul lui Șerbănescu:

Când mă privești îngândurată
Că nu-ți grăesc nici un cuvânt,
Ascultă freamătul de frunze
Vrăjit în cântece de vânt;

Că 'ndrăgostirea-mi ne 'nțeleasă
Ce-am vrut să-ți spun de-atâtea-ori
E 'n jalea sălciilor triste
Și 'n glas de plopi tremurători.

Nu-i așa că sună? Dar jalea sălciilor triste și tremurarea plopilor cine n'a cântat-o? Dar încă „amurgul”? Ascultați:

Pe zare, tot apusul
E-un crâng de liliac,
Amurgu 'n plopi suspină
Și pasărilor tac.

Din șes, încet, ca 'n șoaptă
S'aude pân' în sat
O doină dureroasă
Cum nu s'a mai cântat.

Spre cerul fără pată
Vibrează trist și clar
Ca ruga unui preot
Într'un imens altar.

Prin suflet mi se cerne
Tot farmecul ei sfânt...
De sălcii e cântată,
Ori singur eu o cânt?

Nu, dragă poete, au cântat doina alții, mai puțin fad și cu elemente mai originale de simțire și ceace redai d-ta nu sunt decât răsunete palide; lucruri reci și combinate ușor, după modele învechite; vorbe și clișee. Acum, ce e drept, Goethe, maestrul, ne spune, că este așa de vechiu cerul acela albastru, la care visează poezii și că nu e nimic nou sub soare, ce nu s'ar fi scris vreodată, în vers sau în proză. Dar nu e mai puțin adevărat, că chiar și aceste lucruri vechi, când sunt interpretate de artiști mai de seamă, își dobândesc o pecete originală. Numai sufletele fără rezonanță proprie, numai talentele mărunte, fără putere de invenție, cari se bălăcesc vecinic în apele altora și sunt condamnate ca vieța lor întregă s'o privească prin prisme străine, nu se pot ridica deasupra mediocrității.

Adversari hotărâți a tot ce este de prisos, a tot ce e simplă umplătură, pentru a alcătui o bază subredă unor iluzii palide autorilor improvizați, ne declarăm și contra minunilor albastre, atât de inocente de altfel, ale d-lui G. Tutoveanu.

II. Chendi.

Cronică.

„Societatea pentru fond de teatru român“ în Reghin. (II.) În numărul trecut am spus că adunarea generală a „Societății pentru fond de teatru român“ a fost una dintre cele mai frumoase din câte am văzut la noi. Nimbul de frumuseță i l-au dat serbările aranjate din acest prilej. Trebuie să mărturisesc că pe mine m'au atras la Reghin mai ales jocurile țărănești. De când mă ocup cu cercetări etnografice, mă folosesc, după puțință, de toate ocaziile ca să-mi completez cunoștințele și îmi dau silința să cunosc cât mai multe ținuturi. La Reghin nu m'așteptam să văd lucruri mari, fiindcă îmi aduceam aminte din copilărie, când am cutriert aceste regiuni, că nu e bogat în comori artistice. Deaceia, după banchetul plictisitor, la care un avocat confundă mereu altruismul cu poezia, am plecat cu puține nădejdi spre parcul orașului, unde a avut loc serbarea populară. Am și găsit o învălmășală de lume, care mișună în toate părțile, curioasă să vadă ceva. Dar nu vedeă nimic, fiindcă nu se stabilise nici o ordine, nici un program. Nu se îngrijise nimeni de o persoană, care să conducă serbarea populară. Maistrul Dima, când a văzut această babilonie, a renunțat să cânte cu corul și pe seama poporului. După multele țipete ale aranjierilor improvizați, în sfârșit, au început să joace două grupuri de țărani. Dar după zece minute învălmășala eră la loc. Glasul de ordine al aranjierilor se pierdeă în cântecele lăutarilor și în sunetul zurgalăilor. Vă-

zând țărani că de s'or luă după domni, trebuie să măie în Reghin până le va veni rândul să joace, fiecare sat si-a căutat repede câte-un loc, pe lângă pavilion, și au început să frământă pământul. Și a fost foarte bine așa. Publicul putea trece dela un grup la altul, admirând minunatele jocuri țărănești. Au jucat țărani din vreo opt sate, dintre cari mi-am însemnat pe cei din: Potoc, Socol, Fărăgău, Hodac, Jabenita și Murăreni. Fără îndocală că Potocenii au fost cei mai buni jucători, în frunte cu flăcăul Cornea. Aceștia au atras cei mai mulți privitori. Oamenii aceștia mărunți și îndesați, cu fețele uscățive și privirea senină făceau niște mișcări, cum n'am mai văzut în vieța mea și nici nu mi-am închipuit că țărani noștri sunt în stare să execute cu atâta precizie și eleganță mișcări atât de complicate și atât de repezi. Mai ales Potocenii făceau adevărate minuni și în special plectinul Cornea, care timp de un ceas și jumătate a fost mai mult în aer. M'a surprins și furia de joc a acestor oameni. Jucau nebunește, fără întrerupere. Când credeai că nu mai pot, după o odihnă de 5—10 minute, începeau din nou, și timp de câte o jumătate de ceas iarăș storceau admirația publicului cu vioiciunea și elasticitatea mișcărilor. Jucă întreaga lor ființă; întreg trupul lor eră într'o neincetată mlădiere. Dintre jocuri am însemnat următoarele: Pe botă, De-a sărita, De-a lungă, Rara, Mărunta, Crucea, Călușerește și Muta. Descrierea lor e cu nepu-

tință. Numai fotografiarea lor cinematografică ar putea redă frumusețea și sălbătăcia lor. Unele dintre jocuri, cum e Muta (din Potoc), cu pantomime, apoi Mărunta (din Hodac), cu figuri ciudate, executate pe spate, cu trupul răzimat în mâni, trebuie să fie foarte vechi. Jocurile bărbătești se executau uniform, sub conducerea unui vătaf. Numai când se dădea comandă: „na, amă odată pe coraje“, începea fiecare să joace de capul lui, improvizând figuri și complicându-le pe cele știute. Când jucau „pe coraje“, flăcăii erau cuprinși de-un adevărat delir. Fiecare căută să fie mai invențios și mai meșter decât celalalt. — Am văzut și câteva jocuri cu femei. Fetele erau cu capul gol, iar nevestele cu „hobot“ pe cap, pe deasupra căruia erau puse „bertițele“ cu „brusturi“, niște panglici cu ciucuri de horoampe. Nici portul nici chipul femeilor nu sunt frumoase. Trupurile lor sunt însă vânjoase ca și ale bărbaților. Jucau câte o învărtită vertijinoasă, pereche lângă pereche, de nu le mai zăreai fețele. Credeai că sunt purtați de iele. În vârtejul furtunatic, catrințele fetelor sburau pe deasupra capetelor, doborând pălăriile flăcăilor, și desgolind pulpele pline ale femeilor ce se învăteau cu ochii închiși. În aceste jocuri de învărtită, flăcăii aveau vreme să mai facă și niște figuri suplimentare foarte grele. — Dintre țărani cari au luat parte la aceste jocuri, numai cei din Murăreni aveau un tip și o fire à parte. Urmașii grânițerilor seamănă cu niște șoimi de munte, iar femeile lor cu niște domnițe. Fețele lor mai senine, mai inteligente, trupul lor înalt și drept, îmbrăcat în bondițe lungi, împodobite cu flori, dovedeau că în trecut s'au bucurat de altă soartă. Când am ajuns la ei, jucau „Roata“ cu chiuituri în formă de comandă:

Frunză verde bob și linte
Du-te mândră mai 'nainte

sau

Frunză verde și una
Du-te lele de aicea

când fetele treceau la alt flăcău. Iar când strigau:

Frunză verde lemn sucit
Zi țigane de 'nvărtit

începeau o învărtită domoală, cu străgături, dintre cari am însemnat următoarele:

Nu te uită lele hăi
Nu te uită 'n ochii mei,
Ochii mei nu-s de oglindă
Să te uiți cât ești de mândră.

*

Frunză verde viorele
M'a cuprins un dor și jele
Peste ciept și peste șele
După ochii mândrii mele

*

Tu muiere, tu muiere,
Hai la crâșmă să bem bere (!);
Ba la dracu, măi bărbate,
Că ti-i 'mbătă și mi-i bate.

apoi următoarele fragmente caracteristice pentru starea socială și frumusețea lor:

Strigă Domnu să dau dare
Nu mă 'ntreabă că n'am sare.

*

Că leacu uritului
E 'n fundu pământului.

*

Fără găzduță de rând
Nici să cumpăr nici să vând.

Cea dintăiu probabil e o reminiscență de pe vremea iobăgiei, destul de actuală de altfel și astăzi, iar cea din urmă caracterizează perfect situația economică a țaranului nostru, care produce numai pentru trebuințele lui, fără să cumpere și fără să vândă.

Unii dintre flăcăi aveau și bote minunate încrestate, pe cari le întrebunțează numai la jocurile călușerești. Două dintre cele mai frumoase le-am cumpărat pentru „Muzeul Asociației“. Flăcăii, deși le-am dat câte 2 cor. pe una, mi le-au dat cu multă părere de rău. Ziceau că cine știe când le va mai face văcarul altele, și cine știe dacă va vreă să le facă tot așa de frumoase. — „că-i cu toane și el, Domnule, ca vremea“, — îmi spuneau feciorii.

Din acest prilej vreau să atrag atențiunea învățătorilor din partea locului să nu mai învețe pe flăcăi călușerul Domnilor și să nu-i mai sfătuească să-și vopsească frumoasele bote. Atât jocurile originale țărânești cât și botele așa cum le fac ei sunt mai frumoase și mult mai prețioase. Dacă vreau să facă un lucru cu adevărat folositor să stăruie pe lângă țărani să-și păstreze toate obiceiurile bune și frumoase, așa cum le-au moștenit din moși, strămoși.

Cătră seară între țărani am auzit și glasuri de nemulțumire. „Bine, Domnule, — îmi spuneă unul, — noi v'am făcut plăcerea, da D-Voastră nu ne cinstiți cu nimica, nici macar c'o vorbă bună?“ Pe fețele obosite ale țaranilor și în privirile lor înțepate am cetit indignarea că ei au fost aduși numai să fie de „comedie“ Domnilor. Și în sufletul meu le-am dat dreptate. Ba m'am indignat și eu când nu mai știu care învățător a adus un grup de călușeri până în piață și l-a pus să joace, vezi Doamne, să se impună și străinilor. Trebuie să ne desvâțăm de obiceiul de a întrebunța pe țărani numai ca decor și ca element de distracție. Altfel pierdem încrederea și dragostea lor. O cuvântare frumoasă, o prelegere le-ar fi lăsat și lor o amintire în suflet, că s'au întâlnit cu Domni de neamul lor în Reghin.

Jocurile acestor țărani mi-au lăsat cea mai adâncă impresie. Mi-am simțit sufletul înviorat de nădejdi frumoase, mi s'a întărit din nou credința că un popor cu o asemenea țărănime plină de vieță e cu nepuțință să nu cucerească un loc de frunte între popoarele conflocuitoare, cari până mai ieri alaltăieri l-au disprețuit și l-au batjocorit. Îndrăznesc să spun că acești țărani ar storce admirația lumii prin mișcărilor lor, dacă s'ar găsi vreun impresar, care să-i ducă în orașele din Apus, căci nu cred că sunt multe po-

poare în Europa, cari să aibă jocuri mai frumoase ca noi Românii.

*

La nimbul serbărilor din Reghin a contribuit mai mult corul maestrului Dima. E cel mai desvâșit cor pe care l-am auzit la noi, care ar putea cânta și pe scenele din străinătate. În seara concertului figura simpatică a maestrului Dima eră inseninată de o bună dispoziție. Dintre genele lui întredeschise strălucia lumina ochilor lui, astădată plini de tinereță, cu cari stăpânea sufletele coriștilor. Cu bagheta lui fermecată scotea cele mai fine și precise nuanțe ale melodiilor, trezând în auditor fiorii adevăratei arte. Întreg publicul ascultă cu pietate armoniile cântecelor frumoase, simțind că are în fața lui pe cel mai ales preot al artei noastre muzicale. Sala se transformase într'un templu, în care sufletele ființelor intrunite se contopeau într'un imn frumos de închinare prin cântec. Ar fi de dorit să auzim în cât mai multe părți coruri ca ale maestrului Dima, fiindcă numai cu ajutorul lor se poate face o educație artistică serioasă.

La concert au cântat și bursierii „Societății pentru fond de teatru român“, d-nii Ionel Crișan și Ștefan Mărcuș. Despre ei a mai fost vorbă în această revistă. De astădată remarc cu o deosebită bucurie că amândoi au cântat mult mai fidel cântecele populare. Mai ales d-l Crișan a interpretat „Cântecul haiducesc“ de T. Brediceanu la perfecție. Nu-mi pot inchipui că se poate cânta mai cu simț și mai bine acest cântec. Figurile simpatice ale cântăreților, pe lângă fiorurile artistice, au mai trezit în inimile plâpânde ale doamnelor și domnișoarelor și alte sentimente. Vedeam câte-o față imbușorată, cum îi sorbiă din ochi și cum îi aplaudă când isprăveau. Câte fecioare frumoase nu se vor alintă în ceasurile de singurătate cu chipurile acestor cântăreți pribegi! Și câți ochi galeși nu-i vor urmări și pe ei în drumul lor de apostoli ai doinei românești! E atâta poezie curată în această lume de visuri ale tinereții.

În a doua seară s'a jucat teatru sub conducerea și cu concursul d-lui Aurel P. Bănuțiu. S'a reprezentat „Jertfa“ de Miclescu, o piesă cu tendinți naționale, în care se luptă dragostea cu naționalismul și învinge, bineînțeles, acest din urmă. Pe mine nu m'a încălzit această piesă destul de ușurel și de neverosimil construită. Dintre diletanți s'a distins d-șoara Mărioara Dima în rolul greu al Tincii. Dicțiunea clară și temperamentul d-șoarei Dima desigur i-ar asigura succese frumoase, dacă s'ar dedica teatrului. Piesa a doua „Bucătăreasa“ e o comedie de situație, care a plăcut publicului.

După teatru a urmat dans. Eră o învălmășală de lume de nute puteai mișcă. Am văzut câteva costume țărănești. Cele din Giurgeu au fost cele mai frumoase. Multe erau imposibile.

*

Ar trebui să mai vorbesc de impresiile ce mi le-a lăsat Reghinul, ca oraș, și societatea românească intrunită în zilele de 28 și 29 August într'ansul. Dacă așa fi sincer, — și altfel nu pot să fiu, — ar trebui

să spun pe lângă impresiile bune și pe cele rele; ar trebui să înșir multe lucruri neplăcute atât mie cât și celor interesați. Deaceea mai bine renunț la această parte a impresiilor mele. Sunt sigur că vor fi foarte puțini aceia, cari vor regretă că nu le-am așternut pe hârtie.

Serbările din Reghin, așa cu părțile lor de umbră și de lumină, mi-au plăcut. Și voi fi fericit dacă cele din viitor imi vor plăcea și mai mult. (T. Codru.)

»

„Asociația“ în Dej. După serbările din Reghin am făcut o excursie etnografică prin satele de munte ale Giurgeului, ce se înșiruie dealungul frontierei Moldovei. Aerul de brad mi-a întinerit toată ființa. Parcă eram iarăș copilul sburdalnic de odinioară, crescut pe creștetele munților sălbatici. Am cutrierat voinicește, mai mult pe jos, comunele: Bilbor, Corbu, Tulgheș și Biczul, trecând peste munții Ciucului în Ghimeș. Poate voi ajunge să scriu și impresiile din această excursie, care a fost una dintre cele mai frumoase și mai grele din câte am făcut. Întors acasă zdrobit de oboseală, mi-am reluat munca intelectuală, care pentru mine e în totdeauna cea mai bună recreație. După câteva zile mi-am făcut bagajul pentru Dej. Până am stabilit comunicația de tren cu acest oraș, mi-au trebuit ceasuri întregi de studiu. Când făceam itinerarul, mă gândeam: dacă legătura de tren e așa de greu cu Dejul, cât de greu va fi legătura culturală ce aveam să o încheiem. Mi se părea că acest centru evreomaghiar nu poate fi cucerit de razele de lumină ale culturii românești. Îmi inchipuiam că Românii din acel oraș și din împrejurime trebuie să fie stăpâniți de o cutropitoare influință ungurească. Aveam presimțirea că „Asociația“ pleacă să samene grâu curat într'un ogor de piatră. Mărturisesc că dacă s'ar fi putut, aș fi rămas bucuros acasă. Datoria de soldat al oștirii culturale mă chieamă, însă, la datorie. Deaceea am plecat, dar în sufletul meu nu licăria nici o nădejde de izbândă. Pe lângă aceste neguri de indoeală ce-mi învăluiau buna dispoziție, am avut nenorocul să întâlnesc în tren mutra canină a unui om rău, ignorant și ambițios, care mi-a stricat toată călătoria. Acest om e cea mai primejdioasă și antipatică specie de parvenit ce-am întâlnit-o în viața mea. Ar merită să fie păstrat într'un Muzeu de științe sociale, ca o dovadă vie ce indivizi pot să ajungă la suprafața vieții noastre publice în veacul al XX-lea. Nu-i fac cinstea acestui tip insipid să-l numesc, dar am de gând să-l fixez odată definitiv, ca să rămână de pomină. Nu din răutate și din răzbunare vreau să desinficz viața noastră publică de acest microb, ci din datoria față de demnitatea și igiena acestei vieți.

Aveam la mine cartea „Filozoful Conta“ de Octav Minar. Deschizându-o, la întâmplare, am cetit una din cugetările acestui filozof: „Cu aripile cugetării poți sbura spre vecinicie. Deacolo privind omenirea o vei vedea prea mică pentru înălțarea și puterile tale. Deaceea înaripații cugetării nu pot fi înțeleși și văzuți decât de cei cari pot să se urce o clipită spre dânsii“. Eu aveam clipitele unei zile întregi ca să mă urc spre

acest intraripat al gândirii. Și în câteva ceasuri, vieța și opera lui Conta, descrisă de d-l Minar, mi-a alungat toate umbrele întristării. Multe din cugetările filozofului m'au surprins prin adâncimea și plasticitatea lor. Altele mi s'au întipărit în minte dela prima cetire, cum e următoarea: „Poetul german Grillparzer spunea că: „Poporul sunt acele deșarte mii de nule, pe care le punem ca să formăm un număr. Dar repede le înlăturăm, când îi voba de împărțea.” Eu cred că timpurile se vor schimba, și poporul, care este un orfan pus sub ocrotire, va înțelege că îndeplinind maioralul, trebuie să cheme la răspundere și la socoteală pe acei, cari s'au folosit de dreptul său în decursul veacurilor“.

Cum mi se perândau prin minte toate nedreptățile de care a suferit și suferă bietul popor dela țară, pe fereastră vagonului zăream castelele nemeșești din jurul Clujului. Aceste castele au dat prilej d-lui Partenie Cosma să-și desfacă traista amintirilor și să ne spună o mulțime de lucruri interesante și hazlii din trecutul feudalilor. Noi cei mai tineri ne-am adunat cu drag în jurul d-sale și l-am ascultat cu atențiune încordată. Ne-am bucurat că mai putem învăța din cartea vie a memoriei d-lui Cosma. Individualitatea d-sale bine reliefată, memoria splendidă și glumele întrețesute în cursul povestirii dădeau un deosebit farmec amintirilor d-sale. Din vorbă în vorbă a ajuns să ne zugrăvească o bună parte din vieța culturală de pe la mijlocul veacului trecut și să ne descrie vieța și opera câtorva figuri literare de pe vremuri. Ne-a spus amănunte interesante din vieța poezilor Moise Bota și Nicolae dela Veselia. Ne-a citat și câteva versuri de-ale lor. Și râdea cu mult haz de începuturile noastre literare, când se citeau cu admirație poezii cari începeau așa:

Lupuloave, Lupuloave,
Domnu cu cisme cu potcoave.

Ne-am petrecut admirabil în societatea d-lui Cosma, care e o cronică, o arhivă vie. E mare păcat că nu se găsește cineva se însemne sistematic prețioasele d-sale amintiri, în cari se refrâng, ca într'o oglindă de argint, epoci întregi din trecutul nostru. La noi nu este nimenea cu o mai bogată și mai precisă cunoștință de oameni și de lucruri, ca d-l Cosma. Și la dus și la întors, am avut o adevărată plăcere să fiu în societatea d-sale atât de instructivă.

*

Ședințele adunării generale ale „Asociației” au ținut, ca de obicei, două zile. Am observat că de astădată lumea s'a interesat mai mult de ele. Sala festivă a comitatului a fost plină de lume la amândouă ședințele. D-l Andreiu Bârseanu a ținut un discurs de deschidere memorabil, care a completat pe cel al d-lui Mihaela dela Reghin. Și d-l Bârseanu a formulat idealul nostru național cât se poate de lămurit: „Idealul năzuințelor noastre de un lung șir de ani nu este altul, decât crearea unei culturi naționale românești, potrivit însușirilor etnice ale poporului nostru și în armonie cu nizuințele culturale ale Românilor din celelalte țeri,

în care soarta ne-a împărțit, și o conviețuire pașnică și deamă cu celelalte neamuri din mult iubita noastră patrie”. „În toată acțiunea noastră culturală și economică deviza noastră a fost și este: Popoare fericite în patrie fericită! — o dorință nutrită adânc în piepturile noastre, a cărei înfăptuire am voi să urmeze cât de curând”. D-l Bârseanu a făcut, la sfârșit, o scurtă și cuprinzătoare reprivire asupra trecutului nostru cultural, dovedind că poporul nostru e în stare să-și creeze o cultură proprie a sa, la care nu poate renunța cu nici un preț. Discursul s'a încheiat cu un avântat îndemn la luptă pentru intruparea idealului nostru cultural: „De vom ieși biruitori, vom avea mulțumirea de a fi făcut să triumfe cea mai dreaptă cauză din lume; de vom cădea, vom avea mângâierea, că n'am tradat aspirațiunile părinților, moșilor și strămoșilor noștri, și că nu ne-am acoperit de rușine față de generațiile viitoare. — „Decât o vieță moartă, mai bine o moarte vie” — a zis cântărețul deșteptării noastre naționale”. Acest discurs a răscolit toate colturile din sufletele ascultătorilor. Din privirile învăpăiate puteai ceti că inimile tuturor svâcnesc de emoție, că mândria națională, înnegurată de mizeriile vieții, se re-deșteaptă din nou în atâtea suflete pline de îndoială. Cei mai timizi se uitau întrebători la reprezentanții statului. Și când au văzut că aplaudă și ei, a izbucnit toată lumea într'o furtună de aplauze, care nu mai avea sfârșit. Sunt sigur că cei ce-au ascultat discursul d-lui Bârseanu își vor aduce multă vreme aminte de el și întorși acasă îl vor ceti și receti ca pe-un crez național.

Ședințele adunării generale au fost în anul acesta mai pline de vieță. S'au auzit și câteva dorințe cu o ușoară nuanță de critică în ce privește activitatea „Asociației”. Mai ales d-l Dr. Victor Onișor a accentuat destul de lămurit câteva lipsuri în activitatea culturală a instituției noastre, atribuindu-le, cu drept cuvânt, oamenilor rigizi din secțiile științifice literare și din comitetul central. Discuții interesante s'au încins și în jurul revistei „Transilvania” și a „Muzeului Asociației”. Am constatat cu plăcere că „inteligenta” noastră se interesează de soarta amândouă. Când a propus comisia financiară să se suprimă revista „Asociației”, neavând destule mijloace materiale pentru a o susține, mai mulți inși au sărit drept în sus de indignare. A fost o frumoasă indignare intelectuală. Mai puțină orientare am observat în chestiunea înzestrării Muzeului. Orientarea eră, însă, înlocuită cu multă bunăvoință. Nădăjduesc că prin expozițiile etnografice, pe cari le aranjează despărțămintele „Asociației”, în curând se vor deprinde și oamenii noștri cu aprecierea comorilor de artă națională. — O mare însuflețire a produs și alegerea binefăcătorului V. Stroescu de membru onorar al „Asociației”. — Un moment important al adunării generale din Dej va rămâne și premenirea comitetului central al „Asociației”. La noi se înrădăcinase obiceiul ciudat de a pune mereu aceiași oameni în fruntea „Asociației”. Numai atotmilostivul Dumnezeu avea puterea să mai facă câte-o schimbare. Oamenii nu îndrăzneau să o

facă, temându-se să nu-și încarce sufletul cu păcatul de a fi trimis pe lumea cealaltă pe membri vechi nerealeși sau sfiindu-se să nu le pricinuească câteva nopți de insomnie. Caut o explicație la întrebarea ce mi-am pus-o adeseori: de ce țin unii oameni așa de mult să figureze în atâtea posturi? Și nu găsesc decât una singură: ambiția lor nemărginită. Dacă aceste posturi nu s'ar considera ca posturi de onoare ci ca posturi de muncă, cred că ambiția i-ar părăsi pe mulți. La muncă se îmbulzesc întodeauna mai puțin ca la cinste. Și e de dorit ca cel puțin în viitor comitetele societăților noastre culturale să fie alcătuite din oameni cari au dat dovezi că pot desfășura o muncă culturală. Deaceia începutul de premenire săvârșit la Dej trebuie privit numai din punct de vedere al intereselor noastre culturale și nu din îngustimea supărărilor personale. Eu cred că nimeni nu se poate supăra, dacă se chiamă la datoria grea a propagandei culturale puteri proaspete și cu dor de muncă. Și nădăjduim cu toții că membri noi ai comitetului central, sub conducerea venerabilului prezident, d-l Iosif Sterca Șuluțu, reales cu mare însuflețire, își vor da silința să inaugureze o eră de hărnicie mai intensivă în viața „Asociației“.

Conferința d-lui Dr. E. Dăianu, ținută după ședința primă, a fost un frumos prinos adus memoriei baronului Pop.

Dintre evenimentele oficiale, — împotriva voinței și dorinței mele, — trebuie să amintesc și banchetul „Asociației“, care a fost un al doilea Esküllö. După friptura de găscă, cu un pahar de vin sălcu în mână, s'a încheiat o frăție româno-maghiară, care a fost sancționată și de semi-oficiosul „Pester Lloyd“ din Budapesta. La banchet, d-l prezident Bârscanu eră ferecat de vreo șase persoane oficiale, în frunte cu fișpanul comitatului. Soarele se vede că eră și el curios să vadă mai deaproape minunea împăcării dintre cele două neamuri ursite să poarte războiu pe moarte și pe viață. Deaceia și-a trimis o mănunchiu de raze tocmai pe masa prezidențială, luminând, cât a ținut banchetul, fețele căpeteniilor. Înzadar s'au făcut încercări să alunge razele iscoditoare, căci n'a fost chip să le abată dela porunca Zeului curios. Deci împreună cu noi au ascultat declarațiile sărbătorești ale fișpanului. Când s'a ridicat figura deșirată și obosită a contelui Bethleen au amuțit, deodată, gurile sutelor de oameni cari își dădeau toată silința să nu rămână flămânzi pentru cele 5 cor., taxa banchetului, au încremenit lăutarii și-au tăcut chiar și cucoanele, cari c'un aer de grație deosebită și-au îndreptat ochii frumoși spre chipul spălăcit al oratorului. Conte primise, probabil, poruncă de sus să fie categoric în declarațiile sale, dar în același timp și cuminte. A spus deci că țara ungurească numai atunci poate fi fericită când toți cetățenii vor fi fericți. Iar fericți vor fi numai când între diferitele neamuri, ce-o alcătuiesc, va domni bunînțelegere. Declarațiile până aici, cum vedeți, n'au fost de loc surprinzătoare. Pe urmă a spus că în ce privește comitatul, în fruntea căruia stă, își va da toată silința să restabilească fră-

țeasca armonie și e sigur că va reuși. Când și cum va reuși, e altă întrebare, de care nu s'a ocupat contele. Românii noștri, neobișnuți cu asemenea declarații din partea fișpanilor, au izbucnit în aplauze. Și fiindcă contele a zărit și pe d-na Mihali aplaudând, a lăsat politica în pustie și și-a încheiat toastul, închinând pentru Doamnele române. A răs toată lumea. Saltul acesta nici n'a fost o inspirație rea a fișpanului. Căci când vor reuși străinii să ne cucerească femeile, atunci să știți că lupta noastră a bărbaților și-a pierdut tot farmecul și toți sorții de izbândă. După alte toaste, în cari dreapta de frăție oferită de d-l fișpan a fost strânsă și din partea noastră, s'a auzit și glasul subțirel al unui student universitar, care a încheiat banchetul frăției cu versurile lui Eminescu:

Cine a 'ndrăgit străinii
Mânca-i-ar inima câinii.

La banchet am auzit și un toast pentru țărani, rostit de d-l Dr. Liviu Micșa. Acest om blând și tăcut a spus adevăruri, cari n'au fost aplaudate, dar cari merită să fie remarcate. A atras atenția cărturarimii că numai străduindu-se sincer la înălțarea și întărirea țărânimii poate să viseze izbândi în viitor. Nu e suficient ca la toate ocaziile să ne lăudăm cu dragostea noastră față de popor, ci această dragoste trebuie dovedită prin fapte.

Îmi pare bine că aranjierii au pus în programul serbărilor un punct și pentru țărani. După banchet aveam tocmai lipsă de-o apropiere de popor. Eram curios să văd și țărani din aceste împrejurimi. Când am ajuns în sala „Uranus“, am găsit-o ticsită de lume. Cântă corul „Reuniunii române de cântări din Năsăud“. Toate locurile erau ocupate aproape numai de plugari, cari ascultau cu gura întredeschisă cântecele românești. După aceea a vorbit conferențiarul agronomic al „Asociației“, d-l Aurel Cosciuc, despre cultura pământului. Aceeaș atențiune încordată am observat-o în sala întregă. D-l Cosciuc a vorbit liber, într'o limbă destul de poporală, explicând și dovedind cum se poate cultiva mai rațional pământul cu ajutorul mașinilor. Când auziau, însă, țărani de prețurile acestor mașini, oftau din greu și clătinau din cap. Bieții nu sunt încă obișnuți să se însoțească pentru a-și putea procura uneltele moderne de lucru. Trebuie, însă, dedați, dacă voim să țină și ei pas cu lumea. — Țăranilor li s'au împărțit și mai multe sute de broșuri din „Biblioteca poporală a Asociației“ și numere răzlețe din „Țara Noastră“. Și aici am observat un viu interes față de carte. Un cantor îmi spunea: „acum am ce ceti toată iarna“. Serbarea poporală s'a încheiat cu mai multe proiecțiuni cinematografice, cari au plăcut mai mult țăranilor. Nu se puteau miră îndeajuns cum ies chipurile din țeva aia de foc și cum se mișcă pe pânză. — Nu pot lăuda destul pe conducătorii din Dej pentru reușita minunată a acestei serbări poporale. Pentru prima oară li s'a dat țăranilor atențiunea cuvenită la serbările „Asociației“. M'a surprins și faptul că plugarii arși de soare umpluseră galeriile și la ședințele oficiale, urmărind cu atențiune toate cuvântările. I-am văzut chiar

și la concert și la teatru. Frustrat din acest ținut se pot mândri că au un asemenea popor, și atârnă numai dela hârnicia și dela priceperea lor să crească o oștire de țărani bogăți sufletește și materialicește. Scăderi multe desigur vor avea și dânsii. Așa de pildă, când am ieșit dela serbarea populară, în crâșma unui ovreu scârnav din vecini am găsit o ceată de țărani amețiți de rachiu, cari cântau cântece monotone și stridente ca niște sălbatici. În ochii lor sticloși, indobitociți de beutură, nu licăria nici o conștiință de om. Femeile și fetele stăteau de după gât cu bărbații și flăcăii, fără să se sfiească de ochii lumii. Când am intrat în crâșma murdară și îmbăcșită de o duhoare infernală nu s'a mișcat nici unul. Numai ovreul de după tarabă m'a întrebat: „Mith ákhár áz ur?” (Ce vrea Domnul?). Se impune, deci, și o intinsivă luptă împotriva acestei nenorociri a alcoolismului, care, după prostie, e cel mai mare vrăjmaș al poporului nostru.

În cele două seri ale adunării generale din Dej s'au aranjat o reprezentare teatrală și un concert. S'au jucat piesele: „Pentru ochii lumii”, comedie în 2 acte de Labiche, „Jertfa” de Miclescu și „O soacră” de Caragiale. Aici la Dej m'am convins ce înseamnă teatrul jucat de diletanți și ce menire frumoasă și mântuitoare va avea la noi o trupă de artiști profesioniști. Diletanții, bineînțeles, și-au dat toată silința să joace cum au știut mai bine. În mișcările lor se observă oarecare mlădiere și la unii (Mărioara Bodea) scânteii de talent. Dar limba pe care o pronunțau eră oribilă. Și fără o limbă frumoasă și corectă tot teatrul nu are nici o valoare. D-l Bănuțiu mi se plângea că a fost imposibil să-i facă să spună o frază corect românește.

A doua seară a cântat corul „Reuniunii române de cântări din Năsăud”, dirijat de d-l A. Bena. Aranjerii au fost așa de amabili încât s'au îngrijit să nu găsească un loc potrivit nici pentru parale. Am stat deci mai mult în înghesueala de lângă ușă. Când se cântă „Înșiră-te mărgărite” și voiam să fiu mai atent, un vecin al meu se răsti către altul: „Nu te tot împinge ca un țap” și-i dădu una cu cotul. Așa că o bună parte din concert am ascultat-o ca vai de lume. Corul reuniunii din Năsăud s'a prezentat destul de bine. Mai are însă mult de muncit până va ajunge la perfecție. Sper că sub conducerea d-lui Bena nu va fi tocmai așa de departe această vreme. Mie din întreg concertul mai mult mi-a plăcut compoziția d-lui L. Domide, care cred că merită să fie relevată cu toată căldura. Mi-a plăcut și d-na Lucreția Micșa, eleva distinsului nostru prieten Guilelm Șorban, un compozitor și un pianist de talent. E adevărat că nu-mi pot da bine seama ce mi-a plăcut mai mult la d-na Micșa: cântările d-sale la pian sau figura d-sale ce-a cucerit simpatiile tuturor. — O seamă de amănunte dela concert cred că nu vor fi de prisos. Se cântă nu mai știu ce cântare cu solo de bărbat, care a început cu un ton fals de-ți țiuiau urechile. Când publicul eră gata să-și exprime nemulțumirea prin cunoscutul gest de negațiune al capului, s'a rătăcit prin sală un fluture

de noapte. Speriat se vede și dânsul din vreun colț al sălii de glasul disarmonic al amintitului solo, sburâ speriat pe deasupra capetelor. Și publicul cum se feriă de vizita acestui musafir fără stal — ca și mine — dădea din cap par'că ar fi aprobat pe cântărețul nostru. Și publicul ca să nu se desmintă, la sfârșit, spre marea mea surprindere, a și izbucnit în aplauze „îndelung repetate”, cum zic colegii mei cotidiani. Am rămas tablou și un moment am crezut că sunt și eu vreun fluture de noapte ce nu înțeleg gustul oamenilor din sală. — La concert au fost și câțiva unguri. De pe fețele lor puteai ceti că le plac melodiile românești. Românii noștri stăteau liniștiți cât ținea cântecul, Ungurii nu. Ei însoțeau cântecele cari le plăceau sau cu ușoare salturi ritmice ale corpului sau își legănau capul în tactul melodiilor. Am văzut chiar și pe vicișpanul bătând tactul cu capu-i venerabil. Deosebirea asta de temperamente m'a interesat și am urmărit-o cât a ținut concertul.

După concert a urmat mult așteptatul bal. Se du-sea vestea de mai înainte că va fi potop de lume. Toate frumusețile, cari împodobeau sala festivă în cursul ședințelor oficiale, au venit desigur la Dej mai mult pentru plăcerile acestei nopți. În ochii lor luminați de-un dor nelămurit cetăi cum așteaptă să se piardă în farmecele vârtejului amețitor al jocului. Aproape de miezul nopții au început, în sfârșit, melodiile ademenitoare ale lăutarilor. Dar când să se înșire la joc, au observat că nu pot să facă nici un singur pas. Perechile erau, însă, fericite că se găsească braț la braț. Cei mai slabi de nervi au părăsit repede sala, așa că incetul cu incetul s'a făcut mai încăpătoare. — Pe urmă perechile porneau rând pe rând, legănându-se în ritmul jocului. Chiar și perechile ascunse de șagalnicul Amor în câte un colț discret au început să fie tulburate de câte-o rază de lumină din împărăția fericirii lor. N'aveau încătrău, se ridicau cu fețele îmbujorate și cu ochii aprinși de patimă, și se pierdeau, strâns în lăntuții, în șirul dansatorilor, șoptindu-și mai departe păsările inimii. Când mă uitam la lumea asta fericită, credeam și eu, cu Calderon, că „vieța nu e decât un vis”. — La noi de-o vreme încoace se face mult sgomot în jurul costumelor naționale. În toate invitățile cetăști: „Doamnele sunt rugate să apară în costum național”. Rugămintea nu e împlinită de regulă decât de foarte puține doamne și domnișoare. La Reghin am aflat taina, de ce nu se îmbracă cele mai multe în costum național. Întrebând pe-o domnișoară, care știam că are un frumos costum românesc, de ce nu l-a îmbrăcat, mi-a răspuns foarte categoric: „fiindcă nu vreau să vând pătrunjei, ca la alte două petreceri”. Probabil din aceeaș cauză au fost așa de puține costume naționale și la Dej. Am văzut totuș câteva foarte frumoase din România, dintre cari amintesc pe ale d-nelor Mihali și Vaida și pe-al d-șoarei Alexandrina Hossu, care avea o frumoasă cămașă din Prahova. Am zărit și vreo trei Săliștence frumoase și mai multe costume din partea locului, cari nu mi-au robit atențiunea. Costum original țărănesc eră unul singur și anume

din comuna Chinești. Îl purtă d-na Lucreția Micșa. Toate privirile o urmăreau cu drag. În schimbul costumelor am admirat însă multe femei frumoase. Am observat că și străinii, în frunte cu fișpanul, rămăneau cu ochii pierduți după câte-o figură frumoasă. Fără îndoială că la superioritatea noastră contribuie mult sănătatea și frumusețea femeilor, cari îmbrăcate în port național sunt tot atâtea icoane. O doamnă de alt neam, frumoasă ca una dintre surorile Frankland de Iohn Hopner, a rămas așa de încântată de frumusețea portului nostru, încât a promis că la viitoarele baluri ale „Asociației” va apărea și dânsa în port românesc. Și cine știe dacă îmbrăcămintea asta de sărbătoare nu-i va cuceri și sufletul, transformându-o în Româncă. Cătră ceasurile trei din noapte, până când a stat neclintit toți frunzașii străini ai comitatului și-ai orașului, jocul se desfășură cu mai multă pasiune. Hymen se pogorise în sală și-și întindea tot mai îndrăzneț mrejele lui de fericire. Ispitele lui au fost așa de puternice încât o pereche nu s'a putut scăpa de ele. O logodnă s'a serbat stante pede cu cea mai sinceră bucurie. Sala se transformase într'un templu al Venerii. Ochii tuturor scăpărau de fericire. În multe părți sburau glumele și complementele ca niște rachete ce înseninează o clipă inimile femeilor. Într'un colț doi satiri bătrâni se luaseră la întrecere să cucerească inima unei Diane frumoase din Munții Apuseni. Iar prin salele bufetului se închină cu zor și se discută cu aprindere: politică, literatură, afaceri etc. Acest bal mi-a plăcut așa de mult încât regret că n'am talentul lui Tolstoi să-l zugrăvesc ca pe cel din Ana Carenina.

La bal am zărit și tipul unui intelectual. Un bun prieten al meu din copilărie. Pe buze îi flutură un zâmbet ironic, cum urmăria cu ochii-i oboșiți vârtoarea de patimi din sală. Trupul lui uscățiv și fruntea lui gânditoare eră ca a unui Faust rătăcit într'un carnaval din Veneția. Îl știam cu un suflet în care șuieră vânturile indoelii și cu o inimă dornică după liniștea eternă a Nirvaniei și mă miram ce caută acest om în furnicarul ăsta de vieață. L-am urmărit de aproape cu o sinceră compătimire în toate mișcărilor și în toate gesturile lui. Deodată a sburat pe dinaintea lui o zână ca din povești, frumoasă, frumoasă ca o zi de primăvară. I-a aruncat o privire plină de vrajă și a dispărut... Omul meu a strâns din gene par'că ar fi vrut să se convingă dacă n'a visat. Pe urmă l-am văzut stând ceasuri întregi de vorbă cu ființa aceea frumoasă. Eram curios să ascult cel puțin crâmpoie din conversația lor. Când am reușit să mă furișez lângă dânsii, se vede că trecuseră peste greutatețile cu cari începe orice cunoștință. Ochii lui cumiști străluceau ca doi luceferi desvâliți de geana unui nor. Se uită adânc în sufletul senin al femeii, încercând să-i cânte cele mai frumoase cântece de dragoste nevinovată. Și cum iubirea nu se oprește numai acolo unde vrea femeia, sufletul lui se trezia tot mai mult la vieață, inima lui zvâcniă tot mai întinerită. Târziu când și-au strâns mâna, dându-și întâlnire dimineața la gară, m'am apropiat de dânsul și l-am îmbrățișat cu drag. Ne-am dus împreună la

locuința lui și-am dormit împreună ca mai de mult, când eram copii. Mă bucuram că-l văd întinerit. Și mi-a spus că în noaptea aceea ar fi vrut să fie un Praxitel ca să poată turna făptura aceea minunată în haina de aur a frumuseții vecinice, mi-a spus c'ar fi vrut să aibă talentul lui Grigorescu ca să zugrăvească ochii aceia cu atâtea adâncimi ispititoare. Cât am stat împreună n'am vorbit decât de dânsa. Și vedeam că ar fi fost gata să jertfească totul pentru o clipă curată de iubire. Sufletul lui se părea că îngână cu Hyperion a lui Eminescu:

Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire.
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire!

Dimineața următoare i-am văzut iarăș împreună la gară. Pieptul ei eră împodobit cu trandafiri roșii. Cu un gest drăgălaș a desprins pe cel mai frumos boboc și i-l-a întins spre aducere aminte. Pe urmă au tăcut, uitându-se unul la altul ca două ființe străine. Eu vedeam, însă, că sufletele lor sunt aproape, strâns îmbrățișate, contopite într'un imn de iubire. La despărțire prietenul meu abiă i-a mai putut spune: „Amintirea acestor clipe o voi păstra în lăcașurile cele mai frumoase ale inimii mele”. Eu am rămas în Dej. După ce a plecat trenul, zâna frumoasă se uită departe spre zările albastre. Par'că ar fi vrut să fie o pasăre, care să sboare după dânsul. Și bănuiesc că și prietenul meu ajuns acasă, între cărțile lui, nu va mai căuta înțelepciunea vieții, ci se va gândi la farmecele la cari te cheamă iubirea unei femei frumoase.

*

Trebuie să mai spun că societatea românească din Dej mi-a făcut cea mai bună impresie. Toate gândurile sinistre pe cari le-aveam înainte de-a o cunoaște și pe cari le-am amintit la începutul acestei cronici, mi s'au împrăștiat. M'am convins că Românii din acele părți sunt oameni de inimă și deștepți, cari vor dovedi stăpânilor de astăzi că n'au lipsă de mila împăcării pentru a fi ei domnii aceluia ținut. Cu deosebită plăcere amintesc că în câteva case am văzut un cult pentru arta noastră țărănească. Odăile locuitorilor d-lor Dr. Clemente Barbul și Dr. Liviu Micșa sunt zugrăvite cu motive românești și împodobite cu țesături țărănești. Meritul îl au, bineînțeles, doamnele Barbu și Micșa. Pilda aceasta frumoasă ar putea fi urmată și de cărturarii din alte părți.

Încheiu aceste impresii cu dorința de a revedea cât mai des acest ținut cu oameni așa de simpatici și așa de buni. (T. Codru.)

⊗

„Drapelul”. Foaia d-lui Braniște din Lugoj se pare că-i poartă Sâmbetile d-lui O. Goga. Într'un articol prim (Nr. 96/910) încearcă din nou să stârneasce nemulțumirea publicului față de activitatea d-sale dela „Asociație”. N'are, însă, curajul să-și spună supărarea fără incunjur și să numească pe d-l Goga, ci acuză întreaga „Asociație”. Din întreg articolul se vede că celce l-a scris habar n'are ce se lucrează și

ce se poate lucra, în împrejurările date, la „Asociație“. A vorbi astăzi de birocratizarea acestei instituții și a afirmă că întreaga ei activitate se reduce „la rezolvirea de acte curente“, înseamnă a te pomeni vorbind dintr'un fericit somn de ignoranță. Acum când era proceselor-verbale s'a redus la minimul posibil, când a reînviat revista „Transilvania“, când se lucrează sistematic și conștient pentru răspândirea culturii în popor, când se văd cele mai frumoase străduințe de a adună comorile de artă ale poporului nostru în Muzeul istoric și etnografic, când în sânul „Asociației“ încep să bată vânturi de întinerire și de muncă nouă, — a veni acum și a întreba: „ce fapte pozitive, de valoare reală, ne poate raporta comitetul central, ca dovadă că într'un an nu numai a administrat ci a și lucrat cu plan și în mod conștient?“ înseamnă a suferi de o regretabilă desorientare, care nu e vrednică de nici un răspuns. Dacă autorul articolului și-ar fi dat osteneala a răsfol pușin revista „Transilvania“, înainte de a scrie, s'ar fi convins că d-l Goga e în concediu fără leafă de aproape un an de zile și prin urmare nu avea dreptul să-l tragă la răspundere pentru neactivitate; s'ar mai fi convins și de aceea, că ce e omenește posibil se face în centru. Că s'ar putea face mai mult, e adevărat, dar numai dacă s'ar înmulți puterile de muncă. Dela oamenii cari lucrează astăzi, credem că nu se poate aștepta mai mult. Credem chiar că întreagă redacția „Drapelului“, dacă s'ar mută în birourile „Asociațiunii“, n'ar putea face ispravă mai mare.

Înțelegem ca presa noastră să se ocupe de problemele ce le urmărește s'au ar trebui să le urmărească „Asociația“, dar înainte de a scrie să studieze și să judece: ce se poate și ce nu se poate. Credem că a sosit timpul să nu mai vorbim într'aiurea, să nu mai țesem visuri irealizabile și să nu ne mai împoșcăm cu vorbe. Prin urmare: lăsați-vă de obiceiul ăla urit de a stă mereu la pândă și a bănuși toată lumea, Domnilor dela „Drapelul“!

⌘

Scurtu! Cu ce scrie d-l Scurtu știm noi ce facem. Facem hazul ce se cuvine pentru atâta frază încâlcită și trecem înainte cu zâmbetul inevitabil pentru toți aceia, cari prin îndrăzneală își asumă chemări, pentru cari nu găsec nici o justificare. Ca la multe alte flecării ale acestui scrib sterp și gol de gândire, nu vom răspunde nici la ultimele d-sale izbucniri spumegoase, cu cari ne gratifică în coloanele ziarului fără control „Minerva“. Nămolul scrisului d-sale nu-i dă decât importanța celui mai sec diletant și nimeni dela noi nu-i poate găsi o cădere de-a pronunța sentințe, sau de a-și impune păreri în materie culturală. Ceeace se face din partea noastră la „Asociație“ este supus controlului public și celui oficial și nu așteaptă sancțiunea ori cărei umpluturi, oploșită pe la vreo gazetă din București. Dealtfel rămâne din nou stabilit, că dintre toți reprezentanții tinerei generații de astăzi, ridicată aici în Ardeal, dintre toți muncitorii și pseudomuncitorii cu condeiul, acela care și-a creat

în jurul său o mai ridicolă atmosferă prin indrugările lui, este personajul în chestie. Adresați-vă în această privință literaților din București, care vă pot servi cele mai delicioase amănunte.

⌘

Numai o pildă! Departe de noi gândul de a ne servi de acest prilej, pentru a căuta să facem și mai celebru pe ilustrul nostru osânditor lancu Scurtu. Ne vine însă, întâmplător, în mâni un foileton mai nou al d-sale din „Minerva“. Titlul lui este „Presa modernă și păcatele ei“. Iar de desubt poartă semnătura strălucită a autorului. Cetim și recetim articolul și nu găsim în realitate nici cea mai mică umbră de opinie proprie asupra problemei abordate. D-l Scurtu de fapt reproduce numai părerile d-lui Aurel Popovici, care domn Popovici la rândul său a reprodus ideile publicistului german Hauer Karl asupra ziarismului modern. Și iată cum d-l Scurtu nu exercită decât rolul simplu de mijlocitor între Aurel Popovici, recte Karl Hauser și publicul cetitor și nu este decât un simplu fonograf în „presa modernă“. Cu oameni de aceștia de o rezonanță problematică, cu meșteșugari de aceștia, cari își imprumută materiile prime din magazinele altora, ce poți să faci? Este așa de clar, că în vieța publică papagalul n'are nici un rost!

⌘

„Autoritatea“. Sub acest titlu cetim într'un ziar un articol, care caracterizează foarte nimerit pe oamenii noștri dornici de situații. Din acest soi de oameni întâlnim câteva exemplare aproape în fiecare centru românesc. Pentru a atrage atențiunea asupra lor, reproducem și noi un pasagiu din numitul articol:

„Autoritatea la noi e un fel de om, care ascultă părerea fiecăruia, însă când cineva cutează să aibă o părere proprie, cu un astfel de zevzec nici nu mai stă de vorbă. Autoritatea ține să fie recunoscută pe stradă, la teatru, la concert, în casină, la cafenea, la biliard, la poker etc. În consecință și pretinde să fie aleasă (cu unanimitate de se poate), în primul rând în direcțiunea băncii, care distribue cele mai mari tantieme, în comitetul „Asociației“, la comitat, la comunitate, la cameră etc. Și aceasta nu din considerație pentru persoana proprie, căci Autoritatea e chințesenta altruismului, ci din motive de ordin mai înalt. Autoritatea numai din considerație pentru „Asociație“ trebuie să fie în direcțiunea băncii, iar pentru prestigiul băncii se cuvine să stee în comitetul „Asociației“. La oraș trebuie să fie aleasă din considerații pentru afacerile comitatului, iar la comitat din considerație față de cercul de deputat, unde trebuie să fie aleasă din considerație față de funcțiile ce ocupă la oraș și la comitat. Imediat ce s'ar rupe o verigă din acest lanț de considerații, Autoritatea n'ar mai fi considerată cum se cuvine“.

Nu se recunoaște în această oglindă un domn *de* din Sibiu, care aspiră s'ajungă director la „Albina“ sau cel pușin fișpan?

Redactor: OCT. C. TĂSLĂUANU.